

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sonja Ala-Fossi & Rosa Rantala

Perhekuntoutus lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukena

Kokemuksia Ensi- ja turvakotien liiton muskaritoiminnasta

Opinnäytetyö

Kevät 2022

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijät: Sonja Ala-Fossi & Rosa Rantala

Työn nimi: Perhekuntoutus lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukena

Ohjaaja: Aino Alaverdyan, Lehtori, AmO, YTM

Vuosi: 2022

Sivumäärä: 54

Liitteiden lukumäärä: 2

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea. Opinnäytetyön tavoitteena on saada muskaritoimintaan osallistuvien vanhempien ääni kuuluviin ja saada vanhemmilta kokemustietoa, jonka avulla perhekuntoutuksen menetelmän vaikutuksia saadaan näkyväksi. Lisäksi tutkimuksen avulla saatua tietoa voidaan hyödyntää perhekuntoutuksen muskarimenetelmän edelleen kehittämiseksi. Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyönä Ensi- ja turvakotipalveluiden Kokkolan ensikoti lidan, Kokkolan avopalveluyksikkö Liinan ja Jyväskylän avopalveluyksikkö Ainon kanssa.

Tämä tutkimus on toteutettu laadullisena tutkimuksena, jossa aineistonkeruumenetelmänä on käytetty Webropol-kyselyä. Kysely on toteutettu Kokkolan ja Jyväskylän Ensi- ja turvakotipalveluiden muskariin osallistuneille vanhemmille. Kysely on laadittu sosiaalisen toimintakyvyn ja lapsen kasvun ja kehityksen teemojen pohjalta. Tutkimusten tulosten analysoinnissa on käytetty sisällönanalyysiä ja teemoittelua.

Tutkimuksen keskeisimmät tulokset osoittavat, että vanhemmat kokivat muskaritoiminnan vaikuttaneen myönteisesti lapsen ja vanhemman väliseen yhteyteen, kykyyn tunnistaa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä muutoksia ja vanhemmuuden vahvistumiseen. Lisäksi muskarissa opitut laulut ja leikit näyttäytyivät perheen arjessa, ja vanhemmat kuvasivat muskarissa oloa mukavaksi yhteiseksi hetkeksi lapsen kanssa. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että muskarimenetelmässä on monia varhaista vuorovaikutusta tukevia elementtejä ja muskarissa opitut taidot näyttäytyivät perheen arjessa ja sosiaalisen toimintakyvyn osalualueilla esimerkiksi osallisuuden vahvistumisena. Tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat muskarimenetelmän käyttämisen hyötyjä varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa, ja yhteiskunnallisella tasolla vaikuttavia menetelmiä tulisikin hyödyntää yhä laajemmin osana varhaista tukea.

¹ Asiasanat: varhainen vuorovaikutus, sosiaalinen toimintakyky, perhekuntoutus, muskaritoiminta

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: SeAMK School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree Programme in Social Services

Bachelor of Social Services

Author/s: Sonja Ala-Fossi & Rosa Rantala

Title of thesis: Family rehabilitation to support early interaction between parent and a child

Supervisor(s): Aino Alaverdyan, Lecturer, MSS, Professional Teacher

Year: 2022

Number of pages: 54

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to find out how parents experience musical playschool to support early interaction between parents and child and everyday life. The aim of this thesis was to get the voice to be heard of those parents who attend musical playschool and to get experiential knowledge that can be used to point out the effects of family rehabilitation and methods involved. Additionally, the knowledge obtained through this thesis can be used when developing further musical playschool in the field of family rehabilitation. This thesis was conducted in cooperation with Kokkola and Jyväskylä units, which are part of the Federation of Mother and Child Homes and Shelters.

This thesis was conducted as qualitative research, and the survey was carried out by using Webropol. The focus group for this survey were the parents who attend musical playschool in Kokkola or Jyväskylä organized by the Federation of Mother and Child Homes and Shelters. The survey has been drafted based on two main themes, social ability to function and growth and development of the child. The results of this study were analyzed using content analysis and theming.

The main results of this study show that parents experienced positive effects through attending musical playschool regarding the connection between parent and child, the ability to recognize the changes in child growth and development, and the experience of being a parent. Additionally, the play and songs learned in musical playschool appeared in the daily life of the family and parents described attending the musical playschool as a pleasant moment spent together. The results of this study indicate that the music playschool used as a method involves many elements that support early interaction. The skills learned in musical playschool appear in the daily life of the family and in social ability to function, such as strengthening of social inclusion. The results of this study confirm the benefits of using the method of musical playschool when strengthening early interaction and, at a society level, the effective methods should be used more widely as part of early support services.

¹ Keywords: early interaction, social ability to function, family rehabilitation, musical playschool

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuva- ja kuvioluettelo.....	6
1 JOHDANTO	7
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite	9
2.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja yhteistyökumppanit.....	10
2.3 Aiemmat tutkimukset.....	10
3 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS....	11
3.1 Varhaisen vuorovaikutuksen muodostuminen.....	11
3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja vahvistaminen	14
3.3 Varhaisen vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen ja kasvuun.....	16
4 LASTENSUOJELUN PERHEKUNTOUTUS SOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN TUKENA.....	18
4.1 Perhekuntoutuksen asiakkuus.....	18
4.2 Ensi- ja turvakotipalvelut perhekuntoutuksen tarjoajina.....	20
4.3 Sosiaalinen toimintakyky ja sen muodostuminen	23
5 PERHEKUNTOUTUKSEN VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN MENETELMIÄ.....	26
5.1 Lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen vahvistaminen	26
5.2 Muskarimenetelmän käyttö	28
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	31
6.1 Opinnäytetyön prosessi.....	31
6.2 Laadullinen tutkimus ja tutkimusaineiston keruu	32
6.3 Tutkimusaineiston analysointi.....	33
6.4 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi	35
7 TUTKIMUKSEN TULOKSET	37
7.1 Muskarihetki	37
7.2 Sosiaalinen toimintakyky	38

7.3 Vanhemmuus	40
7.4 Lapsen kasvu ja kehitys	40
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	42
9 POHDINTA.....	47
LÄHTEET	49
LIITTEET	55

Kuva- ja kuvioluettelo

Kuva 1. Sosiaalinen toimintakyky	24
Kuvio 1. Tutkimusaineiston analysointi	35
Kuvio 2. Vanhempien kuvauksia muskarissa olosta	38
Kuvio 3. Keskeisimmät tutkimustulokset pääteemojen mukaan.....	43

1 JOHDANTO

Perheiden tukeminen ja ennaltaehkäisevien palveluiden kehittäminen herätti kiinnostuksen tehdä opinnäytetyö koskien vanhempien kokemuksia perhekuntoutuksen asiakkuudessa. Perhekuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa perheen voimavaroja, turvata lapsen kasvuolosuhteet ja tukea vanhempia kasvatuksessa. Perhekuntoutuksessa voidaan käyttää erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä, harjoitella säännöllistä päivärytmiä ja arjen taitoja. Perhekuntoutus on tavoitteellista ja suunniteltua kuntouttavaa toimintaa. (THL 2019.)

Opinnäytetyön yhteistyötahoina toimivat Kokkolan ensikoti lida, Kokkolan avopalveluyksikkö Liina ja Jyväskylän avopalveluyksikkö Aino, joissa järjestetään muskaritoimintaa osana perhekuntoutusta. Tässä tutkimuksessa käytetään sekä Ensi- ja turvakotipalveluita että Ensi- ja turvakotien liiton palveluita kuvaamaan niitä palveluita, joita Ensi- ja turvakotien liitto Suomessa järjestää. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten Ensi- ja turvakotipalveluiden muskaritoimintaan osallistuvat vanhemmat kokevat muskarimenetelmän vaikutukset/hyödyt heidän omassa arjessaan. Vanhempien kokemusten selvittäminen antaa perhekuntoutuksen toiminnan tueksi asiakaslähtöistä tietoa, jota voidaan hyödyntää toiminnan kehittämisen tukena. Tutkimuksen tavoitteena on löytää vastauksia tutkimuskysymykseen, miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea. Lapsen ja vanhemman välinen yhteys alkaa jo ennen lapsen syntymää ja varhaisen vuorovaikutuksen muodostuminen jatkuu tiiviinä lapsen ensimmäiset ikävuodet. Varhaisella vuorovaikutuksella ja kiintymyssuhteella on kauaskantoiset vaikutukset ihmisen elämään, joten aiheen tutkiminen kontekstissaan on merkityksellistä. Andersson (2008, 205) kirjoittaa, että vuorovaikutusta hoitamalla monia sosiaalisia riskejä sukupolvelta toiselle voidaan välttää ja näin voidaan katkaista mahdollisesti sukupolvien syrjäytymisen jatkumo.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kasvanut huolestuttavan paljon viime vuosina, siksi ennaltaehkäisevien palvelujen kehittämiseen tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota, jotta suunta saadaan muuttumaan. Jotta sijoitettujen lasten määrän kasvu saadaan kääntymään laskuun, on käytettävä ja kehitettävä toimivia ja vaikuttavia varhaisen tuen palveluita. Ensi- ja turvakotien liitto ([viitattu 21.2.2022]) esittää, että suuri osa Ensi- ja turvakotipalveluiden kuntoutukseen osallistuneista äideistä kuntoutuu siten, että mahdollisia huostaanottoja ei tarvitse tehdä ja vauva saa mahdollisuuden elämään yhdessä vanhempiensa kanssa. Kuntoutuksen avulla kunnille kertyy huomattavaa säästöä huostaanottojen vähentyessä.

Muskarimenetelmän tavoitteena on Junnilaisen ja Saurian (2022) mukaan vahvistaa perheen voimavaroja musiikin ja hoivaleikkien avulla sekä vahvistaa näin yhteyttä vanhemman ja lapsen välillä. Tässä opinnäytetyössä pyritään ymmärtämään vanhempien kokemuksia muskari-toiminnan vaikutuksista ja muskarissa olosta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena käyttäen aineistonkeruumenetelmänä Webropol-kyselyä. Tutkimusaineisto analysoitiin sisälönanalyysiä ja teemoittelua hyödyntäen. Tämän opinnäytetyön teoria käsittelee lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta, lastensuojelun perhekuntoutusta, sosiaalista toimintakykyä ja perhekuntoutuksen menetelmiä. Teorian jälkeen kuvataan, miten tutkimus on toteutettu, esitellään tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset sekä pohdinta.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tavoite

Tutkimuksen tarkoituksena on yhteiskunnallisella tasolla tuoda esiin perhekuntoutuksen ennaltaehkäisevien palveluiden vaikuttavuutta. Perhekuntoutuksen menetelmillä tuetaan vanhempien ja lapsen välisen suhteen vahvistumista, vanhemman sensitiivisyyttä huomata lapsen tarpeet ja tukea lapsen turvallista kasvua ja kehitystä. Perhekuntoutuksen menetelmin saatavat myönteiset vaikutukset voivat heijastua perheen arjen lisäksi laajasti sosiaaliseen toimintakykyyn ja sosiaaliseen hyvinvointiin. Panostamalla perhekuntoutuksen palveluihin ja niiden vaikuttavuuteen lapsen kasvu ja kehitys oman perheensä kanssa mahdollistuu. Palveluita voidaan kehittää vaikuttavasti asiakkaiden kokemuksta ja tietoa hyödyntämällä, ja silloin palveluiden kehittäminen tapahtuu asiakaslähtöisesti. Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa vanhempien kokemuksista Kokkolan ja Jyväskylän Ensi- ja turvakotipalveluiden järjestämästä muskaritoiminnasta. Muskaritoiminnan tarkoituksena on tukea ja vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta leikin, musiikin ja jaetun ilon kautta. Tämän opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on:

- Miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea?

Vanhemmilta saadun kokemustiedon avulla muskaritoimintaa voidaan edelleen kehittää vuorovaikutusta vahvistavaksi ja siten asiakaslähtöisempään suuntaan. Tavoitteena on saada tietoa muskarissa näyttäytyvistä lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä sosiaaliseen toimintakykyyn liittyvistä aihealueista. Sosiaalista toimintakykyä hyödyntäen on tavoitteena selvittää vanhempien kokemuksia vertaistuesta, sosiaalisista suhteista, osallisuuden kokemuksista, vanhemmuudesta, vuorovaikutussuhteista, yhteisyyden kokemisesta sekä arjen tilanteista selviytymisestä. Vuorovaikutukseen liittyvistä tekijöistä eli eleistä, ilmeistä ja tunnetiloista on tavoitteena saada tietoa vanhempien kokemuksista lapsen tarpeisiin vastaamisesta. Lisäksi tässä opinnäytetyössä on haluttu antaa vanhemmille mahdollisuus kertoa vapaasti heidän kokemuksiaan muskaritoiminnasta.

2.2 Tutkimuksen kohderyhmä ja yhteistyökumppanit

Tutkimuksen kohderyhmänä on Kokkolan ja Keski-Suomen Ensi- ja turvakotipalveluiden järjestämään muskaritoimintaan osallistuvat vanhemmat. Muskaritoimintaan osallistuu vanhempia Kokkolan Ensikoti lidasta, Kokkolan avopalveluyksikkö Liinasta sekä Jyväskylän avopalveluyksikkö Ainosta. Henttonen ja Sellergren (2020,9) kertovat, että Ensi- ja turvakotien liitto jäsenyhdistyksineen tarjoavat perheille tarpeidensa mukaista intensiivistä ja ympärivuorokautista tukea. Suomessa on ensikoteja kymmenellä eri paikkakunnalla. Lisäksi päiväryhmätoimintaa tarjotaan avopalveluina kahdellatoista eri paikkakunnalla. Avopalveluina päiväryhmissä varhaista vuorovaikutusta, vanhemmuutta ja vauvaperheen arkea vahvistetaan.

Ensikodissa perhe saa tukea elämänhallintaan ja vanhemmuuteen, ja sinne voi hakeutua jo odotusaikana. Ensikodista saatava apu on tarpeen silloin, kun esimerkiksi vanhemmat ovat hyvin nuoria tai arjen asioiden hoitaminen on haastavaa tai kun vanhemmilla on mielenterveys- tai päihdeongelmia. (Ensi- ja turvakotien liitto, [viitattu 27.2.2022].) Leinonen (2020, 62) kirjoittaa, että perheet, jotka ohjautuvat ensikodin ja päiväryhmän palveluihin, tarvitsevat monipuolista tukea.

2.3 Aiemmat tutkimukset

Järnvall (2018, 2) on tutkinut opinnäytetyössään musiikkileikkikouluharrastuksen merkitystä vanhemman ja lapsen väliselle vuorovaikutussuhteelle ja lapsen kehitykselle. Havainnoinnin ja kyselylomakkeen avulla saadut tulokset osoittivat yhteisen musiikkitoiminnan antavan lapselle ja vanhemmalle yhteisiä elämyksiä ja syventävän lapsen ja vanhemman keskinäistä suhdetta. Lisäksi vastauksista ilmeni, että musiikkiharrastuksella koettiin olevan vaikutuksia perheen jokapäiväiseen elämään ja lapsen kehitykseen. Toiseksi Hyvärinen (2020, Tiivistelmä) on tutkinut opinnäytetyössään varhaisen musiikkikasvatuksen musiikillisten työkalujen käyttöä lastensuojelun perhetyössä. Hyvärisen tutkimuksen tuloksista tuli ilmi, että haastateltavana olleet sosiaaliohjaajat kokivat musiikillisten työtapojen mahdollisesti hyödyttävän heitä työskentelyssään lasten kanssa, jolloin työhön kuuluu oleellisesti vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen ja suhteen tukemista ja rakentamista. Myös Edwards (2014, 1) tuo esiin musiikkiterapian roolin vanhemman ja vauvan kiintymyssuhteen edistäjänä. Musiikkiterapian keinoin voidaan tukea vanhemman ja vauvan välistä suhdetta silloin, kun vuorovaikutuksessa on haasteita. Musiikkiterapia tarjoaa lempeän ja ei-tungettelevan tavan helpottaa ja löytää vahvistavia keinoja vanhemman ja vauvan väliseen suhteeseen.

3 LAPSEN JA VANHEMMAN VÄLINEN VARHAINEN VUOROVAIKUTUS

Varhainen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä alkaa lapsen synnyttyä, ja sen muodostumiseen vaikuttavat moninaiset tekijät. Vanhempi voi vaikuttaa omalla toiminnallaan paljon siihen, millaiseksi kiintymyssuhde ja varhainen vuorovaikutus kehittyvät. Varhaista vuorovaikutusta tukemalla voidaan vaikuttaa lapsen suotuisaan kasvuun ja kehitykseen.

3.1 Varhaisen vuorovaikutuksen muodostuminen

Vauvan ja vanhemman välinen varhainen vuorovaikutus alkaa heti vauvan ensihetkistä. Vauvalla on heti synnyttyään biologisperäinen tarve saavuttaa yhteys ympäristönsä kanssa, koska ilman hoivaa ja huolenpitoa antavaa aikuista vauva ei selviäisi. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 17.) Myös Sinkkonen (2018, 39) kirjoittaa, että vauvalla on synnynnäinen turvallisuuden tarve, ja siksi vauva kiintyy lähimpään saatavilla olevaan aikuiseen. Vauva ei osaa valikoida, onko aikuinen turvallinen, vaan vauva kiintyy myös etäiseen, laiminlyövään tai vihamieliseen aikuiseen, joka on saatavilla. Ensimmäiset kiintymisen merkit äidin ja vauvan välillä liittyvät aistimuksiin, kuten ihokosketukseen, tuoksuihin, kuulohavaintoihin ja imetykseen liittyviin tuntemuksiin. Vauva käyttää heti synnyttyään itkua kiintymyskäyttäytymisen välineenä ilmaistakseen jotain, joka on hälyttävää tai epämiellyttävää. Lähellä oleva aikuinen lähestyy vauvaa poistaakseen itkun aiheen.

Vauvan ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen kannalta olennaista on turvallisuuden tarve sekä suojautuminen vaaralta (Sinkkonen 2018, 43). Kiintymyssuhteet voidaan jakaa turvalliseen ja turvattomaan kiintymyssuhteeseen ja turvaton kiintymyssuhde jaetaan välttelevään ja torjuvaan kiintymyssuhteeseen. Erityisesti erotilanteissa kiintymyssuhteen muoto näyttäytyy. Lapsen ollessa huolestunut joutuessaan äidistä eroon on kiintymyssuhde turvallinen. Äidin palatessa lapsi tuntee olonsa iloiseksi. Turvaton ja välttelevä kiintymyssuhde näyttäytyy siten, ettei lapsi huolestu kovin paljon jäädessään vieraan ihmisen seuraan. Tavatessaan jälleen äitinsä lapsi välttelee häntä. Turvaton ja torjuva kiintymyssuhde sen sijaan näyttäytyy siten, että lapsi järkyttyy äidistä erotessaan, mutta äidin palatessa lapsen on vaikea antautua lohdutettavaksi, vaikka lapsi etsiikin lohtua äidiltä. Tutkimusten mukaan ensimmäiset kaksi ja puoli ikävuotta ovat ratkaisevia kiintymyssuhteen saavuttamiselle. (Keltikangas-Järvinen 2010, 153–154.)

Turvallisessa kiintymissuhteessa vauvan elämä on ennakoitavissa, ja kaikenlaiset tunteet ovat sallittuja ilman pelkoa hylätyksi tulemisesta. Tällöin vauvalla on luottavainen suhde häntä hoivaavaan aikuiseen, ja myös maailmaan tutustuminen ja oppiminen mahdollistuu. Turvallisessa kiintymyssuhteessa vauva oppii käyttämään vuorovaikutuksessa kognitiivisia sekä emotionaalisia elementtejä. Myös hyvän sosiaalisen ja tiedollisen kehityksen on todettu olevan yhteydessä turvalliseen kiintymyssuhteeseen. (Sinkkonen 2018, 43, 46.) Myös Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 17) esittävät, että yksilön aktiivinen toimijuus on edellytyksenä uusien taitojen oppimisille. Lisäksi lapsen saadessa runsaasti mahdollisuuksia kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa, vuorovaikutustaidot pääsevät kehittymään.

Lapselle syntyy kiintymyssuoja lapsen ja vanhemman välisestä turvallisesta kiintymyssuhteesta. Tämän kiintymyssuojan avulla lapsi pystyy säilyttämään kyvyn läheiseen vuorovaikutukseen. Kokemukset lapsuudessa vaikuttavat myöhempisiin ihmissuhteisiin, ja kiintymyssuoja tukee muun muassa lasta itsenäistymisessä. (Myllylahti & Vauhkonen 2010, 16.) Vanhemman vuorovaikutus näyttäytyy Toivasen ym. (2010, 175) mukaan päivittäin arjessa hoivana, vauvan tunteiden huomioimisena, vauvalle juttelemisena sekä vastaamisena. Vuorovaikutus tulee esiin erityisesti hoivan kautta, vauvan stressitilojen lievittämisen ja rauhoittamisen keinoin. Vuorovaikutus on myös vauvan innostamista, leikkiä ja kasvokkain seurustelua.

Vauvan vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaa heti syntymän jälkeen. Vuorovaikutukselle on luotu jo pohjaa kohdussa, kun vauva on tottunut kuulemiinsa ääniin erityisesti äidin puheeseen. (Suvanto & Ukkola 2020, 284.) Toivanen ym. (2010, 175) esittävät, että lapsen ensimmäiset kolme ikävuotta ovat psykofyysisen kehityksen kannalta tärkeitä, sillä ne määrittelevät lapsen tunteiden hallintaa ja ihmissuhteissa toimimista läpi elämän. Myllylahti ja Vauhkonen (2010, 14) toteavat, että vauvan saadessa paljon hyviä sosiaalisia kokemuksia ja positiivista huomiota vauvan aivoihin muodostuu runsaasti hyviä hermoyhteyksiä. Vanhemman on tärkeää ymmärtää kommunikoinnin merkitys ilmeiden avulla. Vauva oppii tunnistamaan toisten ihmisten tunnetiloja, kun vanhempi peilaa, korostaa ja vahvistaa vauvan ilmeitä. Vauva oppii täten, että hänen käyttäytymisellään on vaikutusta vanhemman käyttäytymiseen. Mäkelä (2019, 96) kirjoittaa, ruokailutilanne on merkittävä äidin ja vauvan vuorovaikutustapahtuma. Ruokailutilanne vaatii oman tunnetilan ja kehotilan yhteensovittamista ja säätelyä sekä äidiltä että vauvalta. Ruokailu tarjoaa mahdollisuuden oppia arvokkaita asioita vuorovaikutuksesta ja elämästä.

Sinkkosen (2018, 146) mukaan parin kuukauden ikäisenä vauva alkaa suuntautua ympäröivään maailmaan voimakkaammin. Äidin ilmeistä vauva saa tunneärsykeitä. Äidin tulee olla virittäytynyt psykobiologisesti lapsen tunnetiloihin. Äidin tehtävänä on lapsen aloitteiden mukaan mukauttaa omaa toimintaansa ja ymmärtää myös lapsen tarvetta ajoittaiseen rauhoittumiseen. Myös Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 21–22) kirjoittavat, että parin kuukauden ikäisenä vauva löytää hymyn ja katsekontaktin. Katsekontakti on vanhemman ja vauvan vastavuoroisen viestinnän varhaisin keino. Paavola-Ruotsalaisen ja Rantalaisen (2020, 21–22) mukaan Stern (1998) esittää, että lapsen sitoutuneisuutta vuorovaikutukseen kuvastaa se, miten aktiivisesti ja kiinnostuneesti hän etsii katsekontaktia. Aktiivinen katsekontaktin hakeminen on omiaan viemään kehitystä eteenpäin. Lapsen kääntäessä päänsä pois, hän voi viestiä välinpitämättömyyttä tai kiinnostuksen puutetta. Paavola-Ruotsalaisen ja Rantalaisen (2020, 21–22) mukaan Launonen (2007, 23–25) lisää, että katsekontaktin lisäksi vauvalla alkaa tavallisesti esiintymään myös ensimmäisiä mielihyvääntelyitä, kuten naurua. Vauva ei kykene alkuvaiheessa tietoisesti säätelemään ilmaisujaan, mutta jo aikaisin käytössä olevilla ilme-, ääntely- ja eleilmaisilla vanhemmat pystyvät tekemään tulkintoja vauvan mielentiloista ja tunteista. Jotta lapsen vuorovaikutustaidot voivat kehittyä kohti ilmaisujen tietoista säätelyä, on vanhemmilla erityisen tärkeä tehtävä olla tukemassa tätä. Kun vanhempi sovittaa oman tunnetilansa vauvan tunnetilojen ja toiminnan mukaan, vuorovaikutuksessa alkaa näkyä jo tässä vaiheessa keskustelun kaltaisia piirteitä. Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 22) tiivistävät, että näiden tilanteiden avulla vauva saa erilaisten ilmaisukeinojen ja niihin vastaamisen kokemuksia ja vauva alkaa hiljalleen omaksua vuorottelun taitoja ja vuorovaikutuksessa alkaa näkyä suunnitelmallisuutta.

Puolen vuoden ikäisen lapsen tunteiden säätely ei ole enää riippuvainen vanhemman välittömästä lohdutuksesta, sillä lapselle on muodostunut turvallisuuden tunne vuorovaikutussuhteesta. Lapsen aikaisemmat kokemukset ovat opettaneet vanhemman olevan tarvittaessa saatavilla, ja turvallisen olon avulla lapsi voi tutustua ympäröivään maailmaan luottavaisesti. (Myllylahti & Vauhkonen 2010, 15.) Toivanen ym. (2010, 178) toteavat myös, että puolen vuoden iässä lapselle alkaa muodostua muistoja tutuista tilanteista ja ihmisistä. Viimeistään kahdeksan kuukauden ikäisenä lapsi alkaa ymmärtämään, että hänen tulee ilmaista itseään, jotta aikuinen voi ymmärtää hänen halujaan. Lisäksi Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 23) kirjoittavat, että lapsen vuorovaikutuksesta alkaa muodostua tavoitteellista, kun hän suuntaa ilmaisunsa aikuisen suuntaan, esimerkiksi katseella kuin vastausta odottaen. Näin lapsi pyrkii

vaikuttamaan ja ohjailemaan toisen käyttäytymistä. Tällainen toiminta on usein lapsen ensimmäisiä merkkejä päämäärätietoisesta ja tavoitteellisesta vuorovaikutuksesta.

Lapsen ensimmäisen ikävuoden loppupuolella lapsi alkaa suunnata huomiotaan vanhemman huomion kohteeseen, ja näin lapsi oppii tarkkailemaan sekä omaa että vanhempansa tapaa suhteessa huomion kohteeseen. Tämän avulla lapsen tunnetaidot alkavat kehittyä. (Myllylahti & Vauhkonen 2010, 15.) Myös Paavola-Ruotsalainen ja Rantalainen (2020, 23–26) toteavat, että noin ensimmäisestä ikävuodesta eteenpäin lapsen vuorovaikutuksen päämäärätietoisuudesta kertoo koordinoitujen katseiden sekä osoittamisleiden yhdistelmät. Jo ennen tavoitteellisen vuorovaikutuksen osaamista lapsi omaksuu toisia ihmisiä matkimalla ja tarkkailemalla erilaisia eleitä. Pelkkä ele ei ole kuitenkaan tavoitteellista kommunikointia, vaan sen tulee olla suunnattua toiselle ihmiselle. Toiminnan suuntaaminen toiselle ihmiselle edellyttää useimmiten toisen katsomista tai koskettamista.

3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja vahvistaminen

Vauva havaitsee aluksi asioita kokonaisvaltaisesti eri aistien kautta, jolloin näkö, kuulo, kosketus, tasapaino ja liike ovat yhtenäisiä. Vauva tarvitsee vielä paljon ihokontaktia ja syliä. Sylin kautta vauva aistii myös tunnelmia. Vauva nauttii usein hieronnasta ja kertoo aikuiselle minkälaisesta kosketuksesta hän pitää. Musiikki vaikuttaa vauvan ja vanhemman tunnekeskuksiin. Vauvat nauttivat loruista ja lauluista, ja sopiva rytmi on mielekästä. Vauvan vihjeistä lukemalla vanhempi voi alkaa tunnistamaan vauvan vireystasoa ja oppii reagoimaan vauvan tarpeisiin. Esimerkiksi jos vauvalla on vaikeuksia rauhoittua, vanhempi voi kiinnittää vauvan huomion esimerkiksi musiikin tai laulamisen avulla. Vanhempi voi tarjota vauvalle syliä, tanssahdella tai keinuttaa vauvaa. Vauva saa tästä muistutuksen ajasta, kun hän oli vielä kohdussa. (Mäkelä 2019, 16–17.)

Mäkelä (2019, 23–24) kirjoittaa, että vauvan persoonallisuuden ja aivojen kehittymisen sekä sosiaalisuuden kannalta niin sanottu vauvapuhe eli lepertely on suotuisaa. Vauvapuhe tulee yleensä luonnostaan vaistomaisesti ja sen tavoitteena on yhteispelin saavuttaminen. Vauvan saadessa paljon ärsykejä voi hän tuntea tämän ahdistavaksi, koska vauva ei kykene suodattamaan ärsykkeiden määrää. Siten tuttu ääni ja lapsenomaisemmaksi muutettu äänensävy sekä kasvot auttavat vauvaa. Lisäksi ilmeitä liioittelemalla esimerkiksi kulmakarvoja kohottamalla, vauvan on helpompi erottaa ilmeitä. Isän ja äidin kasvojen ilmeistä näkyy, onko

suhtautuminen vauvaan kiinnostunutta ja lempeää vai etäistä. Vanhempien otteet ja äänet edesauttavat vauvaa erilaisten viereystilojen tunnistamisessa. Vanhemman kyky asettua vauvan tasolle kertoo vaistonvaraisen vuorovaikutuksen sujuvuudesta. Vaistonvarainen vuorovaikutus alkaa tulla luonnostaan, jos siihen on vanhemmalla halua. Vanhemman halu ja kiinnostus opettavat uusia asioita, ja mielenkiinto elämää kohtaan kasvaa, kun vanhempi huomaa, että hän voi vaikuttaa lapsensa tulevaisuuteen merkittävällä tavalla.

Vuorovaikutus kuvastaa suhdetta, jossa on sekä epäonnistuneita että onnistuneita kohtaamisia. Erehdykset kuuluvat suhteisiin, sillä niiden avulla saadaan uutta tietoa. Vanhempi ei pysty tulkitsemaan vauvan tarpeita välttämättä heti oikein, mutta vauva kuitenkin aistii vanhemman halun yrittää. Stressinhallintajärjestelmänsä avulla vauva viestittää vanhemmalle, mikä hänestä tuntuu hyvältä ja mikä ei. Positiiviset vuorovaikutustilanteet vauvan ja vanhemman välillä hälventävät huonompia tilanteita. (Mäkelä 2019, 21.) Jaskari (2008, 126, 130–31) kirjoittaa, että vanhempi tarvitsee kykyä pysähtyä tarkastelemaan sekä omia että lapsensa tunnetiloja sekä ymmärtää niiden yhteyden toisiinsa. Tätä kutsutaan reflektiiviseksi kyvyksi, jolloin vanhempi kykenee tunnistamaan omat ja lapsensa tunteiden ja käyttäytymisen väliset syy- ja seuraussuhteet. Vanhemman tarjoama emotionaalinen läsnäolo tarkoittaa sitä, että vanhempi on saatavilla tunnetasolla. Vanhemman läsnäolo tunnetasolla edellyttää sitä, vanhempi havaitsee vauvan tarpeet ja tulkitsee sekä vastaa niihin. Edellytyksenä sille, että vanhempi voi auttaa lasta omista tunteistaan sekä tunnesäätelyssä on se, että hän oppii ensin ymmärtämään ja tunnistamaan omat tunteensa. Näin myös vauva oppii tarkastelemaan omia tunteitaan reflektiivisesti.

Sinkkosen (2006, 89) mukaan ensimmäisen ja toisen ikävuoden aikana lapsi saa esineleikkien avulla oppimiskokemuksia ja mahdollisuuksia tunteiden ilmaisemiseen sekä sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Leikki toimii sosiaalisten taitojen kehityksen edistäjänä ja leikistä kuvastuu se, millaiset kasvuympäristön piirteet ovat tyypillisiä ja miten aikuinen tukee lapsen leikkiä. Myös Mäkelä (2019, 25, 34–35) esittää, että jos rutiiniasioissakin käytetään leikkimielisyyttä, niin tämä tuottaa sekä yhteistä iloa että myös opettaa vauvaa rakastamaan hoivaa ja pukemishetkiä, jotka ovat leikin rikastuttamia. Vanhemman ja vauvan kohtaamiset ovat näin mielihyvän sävyisiä ja myös hoitaminen helpottuu. Leikkitalanteissa vanhempi voi tukea vauvaa turvaamalla leikin kulun ja olemalla läsnä, mutta kannustaa vauvaa omaehtoiseen asioiden keksimiseen ja palkitsee vauvaa. Vanhempi voi herkistyä huomaamaan vauvan kehityksen tilan sopivasti silloin, kun vauva on oppimaisillaan uuden asian. Vauva voi tarvita tietyissä tilanteissa

vanhemmalta haastetta, mutta toisaalta välillä vauva voi tarvita uudelle vaatimustasolleen siirtymässä lohdutusta ja tarvetta hellittää tai omaan tahtiin kulkemista. Lapsen kehitys sisältää erilaisia herkkyykskausia, jolloin lapselle on tarjottava oikeanlaisia virikkeitä. Herkkyykskauden aikana vauva alkaa harjoitella juuri niitä asioita, joihin valmius on syntyessä. Niemitalo-Haapola, Haapala ja Ukkola (2020, 11) kirjoittavat lapsen tyyppillisesti omaksuvan keskeiset vuorovaikutustaidot ja kielen sekä puheen ilman niiden erityistä opettelua. Kuitenkin on tärkeä tiedostaa ne kielellistä kehitystä edistävät vuorovaikutuksen tekijät, joilla on suuri merkitys erityisesti varhaislapsuudessa. Herkkyykskauden ja oikeanlaisten virikkeiden tarjoaminen on merkittävää ja ihanteellista, ja lisäksi vanhempien tarjoama malli vaikuttaa keskeisten vuorovaikutustaitojen kehittymiseen. Kuulluksi tuleminen ja oman tasoiset keskustelut hyödyttävät lasta tilanteesta riippumatta.

Mäkelä (2019, 30–31) esittää, että vuorovaikutuksellisessa vanhemmuudessa merkittäviä asioita ovat tunteiden säätely, fyysinen hoiva, rajat, leikkiminen ja sen kautta oppiminen. Nämä asiat tulevat esiin vauvan kanssa seuraavilla tavoilla: kun vanhempi on apuna tunnesäätelyssä, niin vauva oppii tunnetaitoja ja tunteiden säätelyä, kun vanhempi antaa hoivaa, niin kehollisen säätelyn perusasiat tulevat vauvalle tutuksi, kun vanhempi asettaa rajat, niin vauvan itsehillintä ja omatunto kehittyvät, kun vanhempi on mukana leikissä ja opettaa, niin vauva oppii ja leikkii, kun vanhempi osoittaa kiintymystä, niin vauva kiinnittyy vanhempansa.

3.3 Varhaisen vuorovaikutuksen vaikutus lapsen kehitykseen ja kasvuun

Dindarin, Huttusen ja Koivulan (2020, 238) mukaan Koivula ja Laakso (2017) esittävät, että perusta sosiaalisten taitojen sekä tunnetaitojen kehittymiselle muodostuu vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteesta. Keltikangas-Järvinen (2010, 121) kirjoittaa, että kun vanhempi huolehtii vauvan tarpeista ja vastaa niihin, niin tämä herättää vauvassa tunteen, että hän voi luottaa maailmaan ja hän on tärkeä. Vauvan tarpeiden tyydyttäminen johtaa perusluottamuksen kehittymiseen ja sitä kautta antaa perustan itsetunnolle. Perusluottamuksen avulla lapselle muodostuu käsitys siitä, että hän on turvassa ja hänestä pidetään huolta. Perusluottamus synnyttää ensin kiintymyksen vanhempaan ja myöhemmin itsenäistymiseen. Vanhemman rauhoittava syli tarjoaa lapselle tärkeän opin ihmissuhteista: oma paha olo helpottuu toisen ihmisen avulla.

Kielellisen kommunikaation rooli kasvaa lapsen ensimmäisen ikävuoden jälkeen, sillä vaikka vauva tuottaa vasta yksittäisiä sanoja, niin hänen ymmärtämiskykynsä on jo kehittyneempi. Tällöin myös lapsi osaa ilmaista tunteita aiempaa selkeämmin vuorovaikutustilanteessa, lapsi uskaltautuu tutustumaan ympäristöönsä ja uusiin ihmisiin itsenäisesti ja nauraa ja hymyilee paljon. Lapsi hakeutuu kuitenkin vielä aika ajoin aikuisen syliin saadakseen turvaa. Lapsi peilaa läheisten ihmisten tunteita, nauraa toisen nauraessa ja lohduttaa toisen itkiessä. (Toivanen ym. 2010, 179.) Keltikangas-Järvisen (2010, 134–135) mukaan empatiakyvyn kehittymisen kannalta mielikuvien muodostamisen kyky on välttämätön sosiaalisissa suhteissa. Edellytyksenä empatialle on se, että ihminen pystyy kuvittelemaan toisen mielessä tapahtuvan asian. Tämän seurauksena toisen ihmisen asemaan asettuminen mahdollistuu sekä kyky ymmärtää toisen tunteita. Varhaisten ihmissuhteiden aikana empatiakyky kehittyy. Kun vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä on läheinen, mahdollistuu oppiminen siitä, miten ihmisen sisäiset tilat näkyvät ulkoisessa käyttäytymisessä. Mikäli vuorovaikutus on puutteellista, toisen ihmisen tunteita on vaikeampaa ymmärtää. Myös Toivanen ym. (2010, 179) esittävät, että toisen tunnetiloihin eläytymisen kyky alkaa sen jälkeen, kun lapsen tunnetiloihin on ensin vastattu ja riittävästi peilaamista tunteisiin on tapahtunut.

Lapsen empatiakyvyn kehittyminen vaarantuu, esimerkiksi tilanteessa, jossa masentunut äiti ei pysty ilmaisemaan selvästi vauvalle havaitsemaansa vauvan tunnetilaa. Tämä saattaa vaikeuttaa myöhemmin lapsen kykyä erottaa, mikä on toisen tunnetila ja mikä on hänen omansa. Lapselle saattaa kehittyä liian voimakkaan peilaamisen tapa toisen surullisia tunteita kohtaan, jolloin kokemukset omista tunnetiloista vääristyvät. (Toivanen ym. 2010, 180.)

4 LASTENSUOJELUN PERHEKUNTOUTUS SOSIAALISEN TOIMINTAKYVYN TUKENA

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain mukaan lapselle ja hänen perheelleen tulee tarjota tarvittavat tukitoimet, sillä lapsella on oikeus tasapainoiseen kasvuun ja turvalliseen ympäristöön. Perhekuntoutusta voidaan järjestää perheelle tukitoimena erilaisin muodoin. Ensi- ja turvakotipalvelut tarjoavat perhekuntoutusta sekä avopalveluina että intensiivisenä ympärivuorokautisena palveluna. Sosiaalista toimintakykyä tukemalla voidaan edistää asiakkaan toimintakyvyn ulottuvuuksia.

4.1 Perhekuntoutuksen asiakkuus

Sosiaalihuoltolain (L 30.12.2014/1301) 3 luvun 13 §:n mukaan säädetään, että sosiaalipalveluja on tarjottava lapselle ja hänen perheelleen viipymättä sen mukaan, mikä on välttämätöntä lapsen kehityksen ja terveyden kannalta. Palveluja on järjestettävä siten, että ne tukevat vanhempia ja muita lapsen hoidosta vastaavia henkilöitä lapsen huolenpidossa ja kasvatuksessa. Myös lastensuojelulain (L 13.4.2007/417) 1 luvun 1 §:n mukaan lapsella on oikeus monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen, turvalliseen kasvu-ympäristöön sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelulain 1 luvun 2 §:n mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista kuuluu lapsen vanhemmille ja muille huoltajille. Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien viranomaisten tehtävänä on tukea lapsen kasvatustehtävästä vastuussa olevaa henkilöä tai henkilöitä ja tarjota riittävän varhain tarpeellista tukea sekä tarvittaessa ohjata perhe ja lapsi lastensuojelun palvelujen piiriin. Lastensuojelun on tarjottava tarpeenmukaiset tukitoimet ja palvelut. Tämän lain 1 luvun 3 § säättää, että lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutettaessa on tehtävä asiakassuunnitelma ja järjestettävä avohuollon tukitoimet.

Lapsen etu on otettava ensisijaisesti huomioon lastensuojelua toteutettaessa ja lastensuojelun tarvetta arvioitaessa. Mikäli lapsen etu ei muuta vaadi, on lastensuojelussa käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia sekä muutoinkin toimittava mahdollisimman hienovaraisesti. Tiettyillä tahoilla, luottamustoimessa olevilla henkilöillä sekä kaikilla terveydenhuollossa toimivilla ammattihenkilöillä on ilmoitusvelvollisuus salassapitosäännösten estämättä, mikäli heille on tullut tietoon lapsi, jolla on mahdollisesti kehitystä vaarantavat olosuhteet, huolenpidon ja hoidon tarve tai lapsen oma käyttäytyminen on sen mukaista, että lastensuojelun tarve tulee selvittää. (L 13.4.2007/417.) Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (2017, 74) mukaan henkilö,

joka on raskaana, on oikeutettu saamaan välittömästi riittävät päihteettömyyttä tukevat sosiaalipalvelut. Raskaana olevalla henkilöllä on näin ollen subjektiivinen oikeus päihteettömyyttä tukeviin palveluihin ja se velvoittaa kuntaa järjestämään riittävän tasoiset palvelut. Tarvittavat palvelut tulee järjestää viipymättä esimerkiksi ensikotipalveluna ja näin voidaan turvata syntyvän lapsen kehitys ja terveys. Lastensuojelulain (13.4.2007/417) 5 luvun 25 c §:n mukaan, mikäli on perusteltua syytä epäillä lapsen tulevaa tarvetta lastensuojelun tukitoimille heti syntymän jälkeen, on 25 §:n 1 momentin henkilöiden tehtävä salassapitosäännösten estämättä ennakkollinen lastensuojeluilmoitus. Lastensuojelun asiakkuus alkaa ja lastensuojeluasia lähtee vireille lapsen syntymän jälkeen. Tämän lain 5 luvun 26 § säättää lastensuojeluasian vireille tulon hakemuksesta tai lastensuojelun työntekijän saadessa tietää lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta muulla tavoin. Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen arvioidaan välittömästi lastensuojelun mahdollinen kiireellinen tarve ja lisäksi tehdään palvelutarpeen arviointi sosiaalihoitolain 36 §:n mukaan. Edelleen 27 §:n mukaan, kun sosiaalityöntekijä on todennut palvelutarpeen arvioinnin perusteella lapsen tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia tukitoimia ja palveluja, alkaa lastensuojeluasiakkuus.

Lastensuojelun tukitoimina voidaan järjestää perhekuntoutusta (L 13.4.2007/417). Perhekuntoutus on tavoitteellista ja suunniteltua kuntouttavaa toimintaa. Perhekuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa perheen omia voimavaroja, turvata lasten kasvuolosuhteet ja tukea vanhempia kasvatuksessa. Perhekuntoutuksessa voidaan käyttää erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä, harjoitella säännöllistä päivärytmiä ja arjen taitoja. Päivämuotoinen kuntoutus ja ympärivuorokautinen laitoksessa tapahtuva kuntoutus ovat tavallisia perhekuntoutuksen muotoja. Perhekuntoutusta voidaan toteuttaa myös laitoksen yhteydessä olevaan perheasuntoon tehostettuna tukena perheelle. Perhekuntoutuksen on todettu olevan tehokas ennaltaehkäisevä tukimuoto tilanteissa, joissa on riski lapsen sijoittamiselle kodinulkopuolelle, kun perhekuntoutusta on mahdollista tarjota oikea-aikaisesti ja perhe on motivoitunut kuntoutukseen. Syntyvän lapsen turvaamiseksi voidaan perhekuntoutusta tarjota myös päihteitä käyttävälle raskaana olevalle äidille. Hoitoon sijoitus ja kuntoutukseen osallistuminen perustuvat kuitenkin vapaaehtoisuudelle. (THL 2019.) Andersson (2008, 26) esittää, että avopalveluyksiköt ja ensikodit muodostavat yhdessä kuntoutusjatkumon, jolloin kuntoutussuunnitelman mukaisesti asiakas voi siirtyä avopalvelusta laitospalveluun ja toisinpäin arvioidun tuen tarpeen määrittelemänä. Työntekijä voi perheen tarvitseman tuen arvioituaan ohjata asiakkaan suoraan peruspalveluiden pariin, jos asiakas ei tarvitse laitosta, mutta on tuen tarpeessa. Mikäli avopalvelun aikainen tuki ei ole riittävää, voi vaihtoehtona olla ensikotijakso tai muu palvelu.

Linnakangas ym. (2013, 309, 313) esittävät lapsen ja perheen tarvitsevan yksilöllisen suunnitelman perhekuntoutuksen sisällöstä. Kuntoutukseen lähettävä taho tekee yhteistyötä vanhempien kanssa, jolloin selvitetään perheen tilannetta sekä lapsen ja perheen mahdollisuutta ja tarvetta kuntoutukseen. Perhekuntoutuksen palveluntuottaja toimii yhdessä perheen ja lähettävän tahon kanssa. He yhdessä tarkentavat ja asettavat tavoitteet ja keinot perheen tavoitteiden saavuttamiseksi ja pohtivat, miten kuntoutuksessa edetään. Linnakangas ym. (2013, 313) mukaan Koivikko ja Sipari (2006, 38) kirjoittavat, että vanhemmilla tulee olla riittävästi tietoa kuntoutuksen toteuttamisesta. Perheen osallistumisen kannalta on tärkeää, että kuntoutuksen lähtökohdista on yhteinen ymmärrys osapuolten välillä. Linnakangas ym. (2013, 313) lisäävät, että ilman yhteistä näkemystä perhekuntoutuksen kokonaisuuden hahmottuminen ja osallisuus siinä saattaa olla vanhemmilla vaikeaa.

4.2 Ensi- ja turvakotipalvelut perhekuntoutuksen tarjoajina

Henttonen ja Sellergren (2020, 9) kertovat, että Ensi- ja turvakotien liitto ja sen jäsenyhdistykset ovat tarjonneet vauvaperheille apua 75 vuoden ajan. Alkuvaiheessa ensikodissa tukea saivat yksin vauvaa odottaneet äidit. Nykyisin perheet saavat tarpeidensa mukaista intensiivistä ja ympärivuorokautista tukea. Suomessa on ensikoteja kymmenellä eri paikkakunnalla. Lisäksi päiväryhmätoimintaa tarjotaan avopalveluina kahdellatoista eri paikkakunnalla. Avopalveluiden päiväryhmissä varhaista vuorovaikutusta, vanhemmuutta sekä vauvaperheen arkea vahvistetaan.

Ensikoti on paikka, johon perhe voi tulla äidin odotusaikana tai vauvan ollessa pieni. Aika, jonka perhe viettää ensikodissa määräytyy perheen tarpeiden mukaan. (Ensi- ja turvakotien liitto, [viitattu 20.7.2021].) Perhe voi olla ensikodissa kuntoutusjaksolla muutamasta kuukaudesta jopa vuoteen asti (Leinonen 2020, 63). Ensikodissa perhettä tuetaan elämänhallintaan ja vanhemmuuteen liittyvissä asioissa. Vauvan ja vanhemman välistä myönteistä suhdetta tuetaan ja vauvan hoitoa sekä arkielämän taitoja harjoitellaan yhdessä vanhempien kanssa tekemällä. Ensikodissa vauva saa hyvää hoitoa ja huolenpitoa sekä turvallisen kasvuympäristön. Ensikodin toiminallisuus tuleeikin parhaimmillaan esiin yhteisen tekemisen kautta. Ensikodit tarjoavat apua tilanteissa, joissa perheillä on päihde- tai mielenterveysongelmia tai arjen asioiden hoitaminen tuottaa ongelmia. Ensikodit voivat tarjota myös tukea tilanteissa, joissa vanhemmat ovat itse hyvin nuoria, vanhempien oppimisvaikeustilanteissa tai vanhempien kohdatessa haasteita kulttuurillisen erilaisuuden johdosta. Asuinkunnan sosiaalitoimen kanssa tehdään sopimus

hoidon kustannuksien maksamisesta. Vielä ensikotijakson jälkeenkin perheellä on mahdollisuus ensikodin henkilökunnalta saatuun tukeen itsenäisen elämän harjoittamiseen. Lisäksi on mahdollista saada tukea muista vauvaperhepalveluista. Ensikodeissa perhe-elämän aloittavia perheitä on joka vuosi yli kaksi sataa. (Ensi- ja turvakotien liitto, [viitattu 20.7.2021].)

Myös Leinonen (2020, 62–63) toteaa, että perheet, jotka ohjautuvat ensikodin ja päiväryhmän palveluihin, tarvitsevat monipuolista tukea. Ennakoitava päiväohjelma sekä korjaava että korvaava vuorovaikutus mahdollistavat hyvän ja turvallisen arjen vauvan näkökulmasta. Ensikotien työntekijöillä on vahva asiantuntemus varhaisesta vuorovaikutuksesta, vanhemmuuden tukemisesta, stressin säätelystä sekä vauvan aivojen kehityksestä. Työntekijöiden tekemä vuorovaikutustyö rakentuu kulttuurisensitiivisyydelle ja perhettä kunnioittavalle hienovaraiselle työskentelyotteelle. Vauvan ja vanhempien välinen suhde on työskentelyn keskiössä ja tämän suhteen hoitamiseen on työntekijän saatava lupa vanhemmilta. Luottamus ja toiminnan läpinäkyvyys ovat perustana vuorovaikutukselliselle asiantuntijuudelle. Ensikodin työntekijöiltä vaaditaan vankkaa ammattitaitoa ja traumasensitiivistä työtettä, sillä perheen vanhemmilla on usein puutteita omissa kiintymyssuhteissaan. Moniammatillinen työryhmä on miettinyt ensikotien kaikki siirtymät ja toiminnot huolellisesti.

Päiväryhmässä annetaan tukea alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille sekä lapsille, että perheille odotusaikana, joka on strukturoitua ja intensiivistä kuntouttavaa vauvaperhetyötä. Päiväryhmään osallistumisen taustalla on usein moniselitteisiä ongelmia, yleisimmin mielen-terveysongelmia, tai arki voi näyttäytyä hallitsemattomana. Vauva ja hänen tarpeensa ovat vaarassa jäädä huomiotta, kun perheen voimavarat kuluvat ongelmista selviytymiseen. (Ensi- ja turvakotien liitto, [viitattu 22.7.2021].)

Ensikodit ja avopalveluyksiköt, jotka ovat erikoistuneet päihdeongelmien hoitoon, koostuvat odottavista äideistä ja vauvaperheistä, joilla on vakavia päihdeongelmia. Näiden äitien päihdeidenkäyttö näyttää alkaneen jo hyvin nuorena. Taustalla on usein alkoholia, huumeita tai lääkkeitä sekä näiden yhdistelmäkäyttöä. Asiakasvanhempien tilanne on ongelmallinen päihdeongelman lisäksi myös sosiaalisen verkoston ja vaikean taloudellisen tilanteen vuoksi. Asiakasvanhemmilla ei ole yleensä muuta sosiaalista verkostoa, kuin mitä päihdekäytön ympärille on rakentunut. Päihdeiden käyttö ja muut sosiaaliset ongelmat ovat usein ylisukupolvisia, ja monilla suhteet omaan sukuun ja vanhempiin ovat ennen raskautta vähäiset tai niitä ei ole ollenkaan. Kuitenkin vauvan odotuksen ja syntymän myötä suhteet äidin vanhempiin usein

elpyvät. Elämäntilanne on monilta osin vaikea, ja taloudellinen tilanne on useimmilla huono. (Hyytinen 2008, 90–91.)

Päihdeongelmien kuntoutukseen erikoistuneissa ensikodeissa sekä avopalveluyksiköissä on käytössä Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä. Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä keskittyy auttamaan vauvaperheitä sekä odottavia äitejä, joilla on päihdeongelma. Hoitojärjestelmän tavoitteena on tukea vanhempia vanhemmuudessa ja päihteettömyydessä sekä taata vauvalle turvalliset lähtökohdat. Hoidon tavoitteena on päihdekuntoutuksen ja vauvan terveen kehityksen lisäksi vuorovaikutussuhteen kehittyminen vanhemman ja vauvan välille, äidin päihteettömyyden tukeminen raskauden aikana sikiövaurioiden ehkäisemiseksi sekä arjen taitojen opettelu ja hallinta. Päihdeongelmalliselle naiselle odotusaika ja vauvan syntymä on erityinen tilaisuus muuttaa elämänsä suuntaa ja riittävän tuen avulla kasvaa päihteettömään vanhemmuuteen. (Ensi- ja turvakotien liitto, [viitattu 21.7.2021].) Andersson (2008, 205) kirjoittaa, että hoidon päästessä hyvään vauhtiin äiti saa toivoa ja voimia nähdessään vauvan ilon ja terveen kehityksen. Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä on samaan aikaan sekä korjaavaa että varhaista ehkäisevää työtä. Äidillä on mahdollisuus kuntoutuksen aikana luottamuksellisten suhteiden avulla korjata väärityneitä toiminto- ja tunnetapojaan. Vauvan ja äidin suhteeseen ja sen emotionaaliseen laatuun vaikutetaan samanaikaisesti. Vuorovaikutusta hoitamalla monia sosiaalisia riskejä sukupolvelta toiselle voidaan välttää, ja näin voidaan katkaista mahdollisesti sukupolvien syrjäytymisen jatkumo.

Ensi- ja turvakotien liitto ([viitattu 21.7.2021]) jatkaa, että kuntoutuksen keskiössä on asioiden tarkastelu vanhemmuuden ja vauvan näkökulmasta. Luottamuksellinen suhde työntekijän ja vanhemman välillä on kuntoutuksen perusta. Lisäksi vanhempien saama vertaistuki samassa tilanteessa olevien kanssa on tärkeää. Yksiköt, jotka ovat erikoistuneet odottavien äitien ja vauvaperheiden päihdeongelmien hoitoon yhdistävät sekä päihdekuntoutusta että lastensuojelua toiminnassaan. Myös Päihdehuoltolaki (L 17.1.1986/41) säätää 2 luvun 16 §:ssä, että päihdehoidossa olevan asiakkaan lisäksi on otettava huomioon hänen huollossaan oleva lapsi ja tämän tuen tarpeet. Lisäksi sosiaalihuoltolaissa (L 30.12.2014/1301) säädetään 3 luvun 24 §:n mukaan, että sosiaalihuollon päihdetyöhön kuuluu paitsi päihteiden ongelmakäyttäjille myös heidän läheisilleen suunnatut erityispalvelut sosiaalihuollossa, ja odottavilla äideillä on oikeus välittömästi saataviin ja riittäviin sosiaalipalveluihin, jotka tukevat päihteettömyyttä. Ensi- ja turvakotien liitto ([viitattu 21.7.2021]) esittää, että toimintayksiköissä yhdistyvät

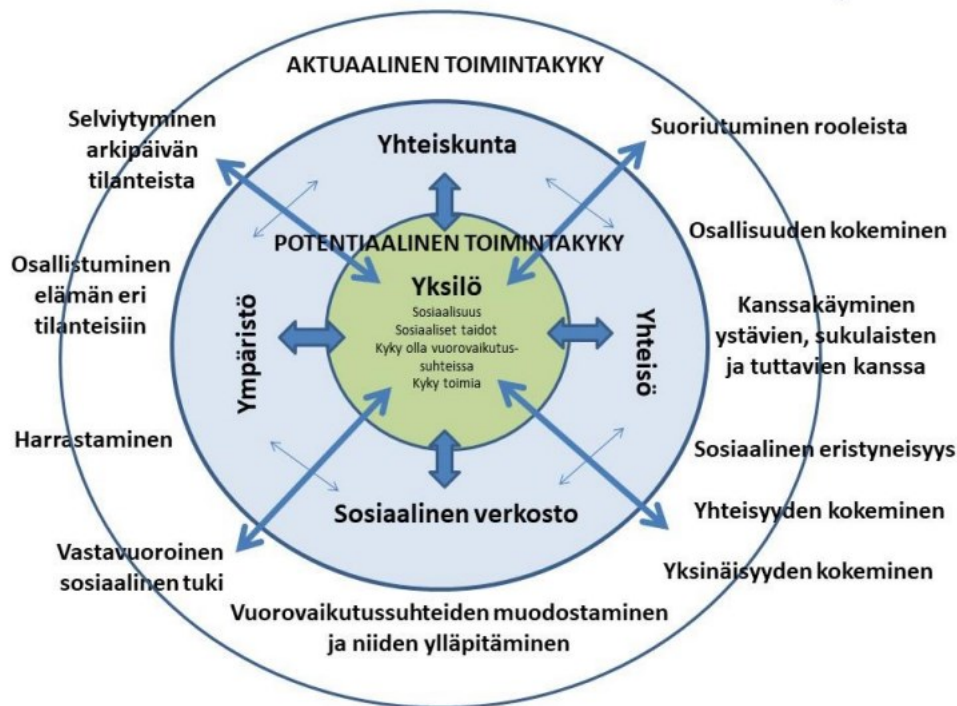
erityisesti vauvaperheille kehitetty päihdekuntoutus ja vanhemman ja vauvan välisen vuorovaikutussuhteen hoitaminen.

4.3 Sosiaalinen toimintakyky ja sen muodostuminen

Sosiaalinen toimintakyky on yksi toimintakyvyn neljästä ulottuvuudesta. Sosiaalisen toimintakyvyn lisäksi toimintakyky koostuu fyysisestä, kognitiivisesta ja psyykkisestä toimintakyvystä. Ihmisen kyky toimia ympäröivässä yhteiskunnassa ja yhteisössä näyttäytyy sosiaalisen toimintakyvyn kautta, jossa sosiaalinen toimintakyky ilmenee suhteissa, eikä ole näin yksilöön sidottu ominaisuus. Sosiaalisen toimintakyvyn käsite pitää sisällään sekä yksilöllisiä että ulkopuolisia piirteitä. Esimerkiksi temperamentti ja sosiaaliset taidot ovat yksilöllisiä piirteitä, ja ympäristö ja sosiaaliset verkostot liittyvät ulkopuolisiin rakenteisiin. Yksilön elämäntilanne voi vaikuttaa sekä sosiaaliseen toimintakykyyn ja sen vahvistumiseen, että sen heikkenemiseen. Sosiaalisen toimintakyvyn ollessa vahva, edellytykset arjessa toimimiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen ovat suotuisat. Sosiaalisen toimintakyvyn heikentyessä vuorovaikutus ja sosiaaliset tilanteet sekä arjessa selviytyminen vaikeutuvat. Syitä sosiaalisen toimintakyvyn heikkenemiseen voi olla esimerkiksi mielenterveyden häiriö, työttömyys tai muu vaikea elämäntilanne. (SOSPED, [viitattu 26.7.2021].) THL:n (2021) mukaan sosiaalinen toimintakyky näyttäytyy vuorovaikutustilanteissa, ihmisen osallisuutena eri tilanteissa ja sosiaalisena aktiivisuutena sisältäen seuraavat tarkastelu-ulottuvuudet: ihminen aktiivisena osallistujana yhteiskunnassa ja yhteisöissä sekä vuorovaikutussuhteissaan oleva ihminen. Tiikkaisen & Pynnösen (2018, 1) mukaan Helin (2008, 416–435) kirjoittaa, että sosiaalista toimintakykyä voidaan tarkastella eri näkökulmien avulla, esimerkiksi sopeutumisenä yhteiskuntaan, suoriutumisesta rooleista ja siitä, millaista on sosiaalisten taitojen hallinta. Sosiaalisen toimintakyvyn voidaan ajatella koostuvan muun muassa suhteista ystäviin ja omaisiin, suhteisiin osallistumisesta ja niiden sujuvuudesta, yksinäisyydestä, yhteisyydestä, harrastuksista sekä yksilö- että ryhmätasolla ja läheisten ja omaisten mahdollisuuksista osallistua tukemiseen.

Sosiaalista toimintakykyä kuvataan International Classification of Functioning -viitekehyksellä (lyh. ICF), jossa sosiaalisen toimintakyvyn moniulotteisuus tulee esiin ja sosiaalisen toimintakyvyn tiivis yhteys yksilö- ja ympäristötekijöihin. ICF-luokitus koostuu ympäristö- ja yksilötekijä -osiosta sekä toimintakyky ja toimintarajoitteet -osiosta. Ympäristö- ja yksilötekijä -osio pitää sisällään yksilön koko elämän ja siihen liittyvät taustatekijät. Toimintakyky ja toimintarajoitteet -osio muodostuu keho/ruumis -osa-alueesta sekä osallistuminen ja suoritukset osa-alueesta.

Tässä keho/ruumis -osa-alueessa on toimintoja, jotka ovat oleellisia sosiaalisen kanssakäymisen kannalta, kuten persoonallisuustoiminnot, temperamentti sekä aistitoiminnot. Osallistumis- ja suoritusosa-alue pitää sisällään ihmissuhteet ja henkilöiden välisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen, yhteisöllisen ja kansalaiselämän. Tässä sosiaalisessa, yhteisöllisessä ja kansalaiselämän luokituksessa ihminen on kuvattu aktiivisena toimijana. Tähän liittyy osallistuminen eri yhteisöihin ja harrastustoimintaan. Osallistumista ja suorituksia voidaan arvioida sen pohjalta, minkälainen kyky on toimia ja toteuttaa tietyssä ympäristössä jokin tehtävä, eli suorituskykyä ja yksilön toiminta nyky-ympäristössä eli suoritustasona. (International Classification of Functioning, Disability and Health 2004, Tiikkaisen & Pynnösen mukaan 2018, 1–2.) Kuvassa 1 kuvataan sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueita.

Kuva 1. Sosiaalinen toimintakyky (Tiikkainen 2018)

Sosiaalista toimintakykyä pyritään vahvistamaan erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen avulla. Lähtökohtana sosiaaliselle toimintakyvylle on asiakkaan vahvuuksien tunnistaminen ja hänen tarpeisiinsa vastaaminen. (THL 2017.) Sosiaalihuoltolaissa (L 30.12.2014/1301) kolmannen luvun 11 §:ssä säädetään, että sosiaalipalveluja tulee järjestää psyykkisen, kognitiivisen, fyysisen tai sosiaalisen toimintakyvyn tuen tarpeeseen liittyen. Edelleen saman lain 17 § esittää sosiaalisen kuntoutuksen tarkoittavan tehostettua tukea syrjäytymisen torjumiseksi, sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi ja osallisuuden edistämiseksi sosiaaliohjauksen ja

sosiaalityön keinoin. Sosiaalinen kuntoutus pitää sisällään kuntoutustarpeen ja sosiaalisen toimintakyvyn selvittämisen, ohjausta ja neuvontaa kuntoutuspalveluista, arjen- ja elämänhallintaan liittyvää valmennusta, tukea sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin sekä ryhmätoimintaan ja muita tarvittavia toimenpiteitä, jotka edistävät sosiaalista kuntoutumista. Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (2017, 57) mukaan sosiaalisessa kuntoutuksessa toiminallisuus ja yksilöllinen tuki yhdistyvät. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään edistämään yhteiskunnan kaikkien jäsenten mahdollisuuksia tasavertaisiin vuorovaikutussuhteeseen, rakenteisiin ja toimintoihin, jotka ovat perustana jokapäiväiselle elämälle ja näin yksilö voi osallistua suoriutumisen ja kykujensä mukaisesti yhteiskunnan toimintoihin.

5 PERHEKUNTOUTUKSEN VARHAISEN VUOROVAIKUTUKSEN MENETELMIÄ

Perhekuntoutuksen menetelmien avulla tuetaan lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta. Erilaiset leikkihetket ja jaetun ilon kokemukset kehittävät lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä. Kokkolan ja Jyväskylän Ensi- ja turvakotipalvelut tarjoavat muskaritoimintaa, joka tukee lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta.

5.1 Lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen vahvistaminen

Toivanen ym. (2010, 175–176) kirjoittavat, että vanhemmilla voi olla pulmia siinä, miten vauvan kanssa leikitään ja miten vauvalle voi välittää omaa kiinnostusta vuorovaikutukseen häntä kohtaan. Vuorovaikutusleikkihetket ovat erityisen hyviä tilanteita, joissa tapahtuu uudelleen korjaavaa kokemuksellisuutta ja vanhempaa tuetaan keinuttamaan, laulamaan, ilahduttamaan sekä hoivaamaan vauvaa siten, että aistikokemukset ovat erittäin miellyttäviä vauvalle. Myös Leinonen (2020, 63) toteaa, että vauva tarvitsee kehittyäkseen ja voidakseen hyvin vuorovaikutuksessa tapahtuvaa yhteistä jaettavaa iloa. Vuorovaikutuksessa tapahtuva positiivinen leikkisyys synnyttää vauvan aivoissa uusia hermoyhteyksiä. Vaativassa vauvatyössä välttämättömänä perustarpeena on vuorovaikutuksellinen leikki ja ilo.

Ilo ja riemu ovat asioita, joita tavoitellaan monin eri keinoin sekä päiväryhmien ja ensikotien työntekijöiden taholta. Leikkisä vuorovaikutus ja leikki voi olla traumatisoituneelle vanhemmalle pelottavaa ja tuntua vieraalta. Siksi vanhemmat tarvitsevat työntekijät roolimalleikseen ilossa ja leikkisyydessä. Välillä vanhemmat tarvitsevat aikaa seurataksaan työntekijöiden leikkimistä ennen kuin he ovat itse valmiita lähtemään leikkiin mukaan. Vanhemmalle saattaa olla joskus hämmentävää seurata leikkiä ja laulua työntekijän ja vauvan välillä. Hiljalleen vanhemmat alkavat kuitenkin omaksumaan työntekijöiden tavan toimia vauvan kanssa ja ryhtyvät leikkimään ja lepertelemään vauvalle. Joissain ensikodeissa vauvaperheiden aamu aloitetaan vuorovaikutusleikkihetkellä, jonka alussa vanhemmat saavat kertoa kuluneesta yöstä ja aamusta vauvan kanssa. Vuorovaikutusleikkihetki näyttäytyy tavallisena musiikkileikkihetkenä. Tarkoituksena laululeikeissä on turvallisen ja iloisen yhdessäolokokemuksen luominen vauvalle. Myös vanhemmat saavat nauttia iloisesta yhteisolosta ryhmän kesken. Vuorovaikutusleikkihetki pohjautuu huolelliselle suunnitelmalle, jossa otetaan huomioon leikkihetken ohjelma ja istumapaikat. Vuorovaikutusleikkihetki suunnitellaan huolellisesti, sillä perusteena leikkihetkelle on

traumateoria. Traumateoria esittää ihmisen toimintakyvyn pysyvän parhaalla mahdollisella tasolla, kun ihminen voi kokea olonsa turvalliseksi olematta yli- tai alivirittynyt. Vanhemman ollessa optimaalisessa toimintaan sopivassa vireystilassa mahdollistuu tilanteen tarkastelu asetumalla vauvan näkökulmaan. Tätä kutsutaan mentalisaatioksi, jolloin vanhempi pystyy leikkihetkessä havainnoimaan, mistä vauva pitää ja ei pidä. (Leinonen 2020, 64–65.)

Myös Toivanen ym. (2010, 176) kirjoittavat vuorovaikutusleikkihetken olevan etukäteen suunniteltu tuokio, jonka aikana vauvan kanssa leikitään, lauletaan ja keinutellaan. Työntekijä vastaa siitä, että leikkihetken sisältö sopii vauvan temperamenttiin ja ikään. Työntekijän rooli leikkihetkessä on konkreettisesti auttaa vanhemman ja vauvan välisen kontaktin syntymisessä ja antaa myönteistä palautetta vanhemmille sekä vauvalle. Vuorovaikutusleikin tavoitteina on mahdollistaa kasvokontakti vauvan ja vanhemman välille sisältäen jaettua katsetta ja iloa, tuottaa vauvalle kiinnostusta vanhempaa kohtaan ja iloa yhdessäolosta sekä antaa vanhemmalle onnistumisen kokemuksia vauvan kanssa.

Lapsen ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta voidaan tukea esimerkiksi VaVu-haastattelun avulla. VaVu-haastattelun tavoitteena on lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen edistäminen. VaVu-haastattelua käytetään erityisesti odottavien sekä vastasyntyneiden vauvojen äitien ja pienten lasten ja heidän perheidensä kanssa työskentelevien henkilöiden toimesta. Haastattelu antaa työkalut työntekijälle keskustella vanhempien kanssa siten, että se tukee varhaisen vuorovaikutuksen myönteistä kehittymistä lapsen ja vanhempien välillä, lisää työntekijän ja vanhempien välistä luottamusta ja yhteistyötä, vaikeiden asioiden puheeksi ottaminen on helpompaa ja perheiden voimavarojen ja tuen tarpeiden tunnistaminen helpottuu. VaVu-haastattelun tekeminen tukee kiintymyssuhdetta ja vuorovaikutusta, kun vanhempi saa myönteistä palautetta asioista, jotka sujuvat vauvan kanssa toimiessa. Myönteinen palaute myös vauvan ominaisuuksiin liittyen vahvistaa vanhempien näkemystä omista kyvyistään, mikä on tärkeä suojaava tekijä esimerkiksi masennukselta. Lisäksi vanhempia rohkaistaan viettämään runsaasti aikaa vauvan kanssa, mikäli vauvaa kohtaan ei ole voimakkaita kielteisiä tunteita. Vuorovaikutus, puhe, runsas kosketus ja katsekontakti sekä yhdessä juttelu ja toiminta ovat tärkeitä. (THL 2021.)

Esimerkiksi ensikoti Pinjassa varhaista vuorovaikutusta tuetaan erilaisin keinoin. Vauvan syntymän jälkeen sairaalassa käydään katsomassa äitiä ja äidin ja vauvan kotiuduttua Pinjaan heille järjestetään kahvittelut. Äidille annetaan aikaa synnytyksestä toipumiseen ja vauvan hoitoon ensimmäisen kahden viikon ajan, siten että äidin ei tarvitse osallistua askareisiin. Oma

hoitaja jatkaa työskentelyä äidin tukena synnytyksen jälkeen. Äidin ja vauvan päivittäistä toimintaa kuvataan video-ohjauksessa ja nämä videot katsotaan yhdessä omahoitajan ja äidin kanssa. Videoista nimetään ilon ja onnistumisen kokemuksia ja harjoitellaan reflektiivisyyttä miettimällä vauvan tunnetiloja eri tilanteissa. Myös tilanteita, jotka tuntuvat hankalilta, voidaan havaita videonauhoituksen avulla ja siten keskustella erilaisia toimintatavoista. Ensikoti Pinjassa on myös käytössä vanhemmuuden roolikartta sekä Pikku-portaat-varhaiskuntoutusmateriaali. Pinjan työntekijät opettavat äidille vauvahierontaa, joka toimii sekä vauvan että äidin myönteisen vuorovaikutuksen tukena. Theraplay-hoidon avulla äidin ja vauvan välistä kiintymyssuhdetta pyritään vahvistamaan. Siihen kuuluu vanhemman ja vauvan välillä leikkisää yhdessäoloa kehollisen hoivaamisen kautta. Tämä antaa äidille mallin läheisestä vuorovaikutussuhteesta vauvaan sekä vauvalle kokemuksen hyväksytyksi ja ymmärretyksi tulemisesta. (Stormbom 2008, 118.)

Muutaman ensimmäisen elinvuoden aikana, kun lapsi ei vielä ymmärrä puheen merkityssisältöä, toimii musiikki ja erityisesti laulu lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta kannattavana tekijänä. Vanhempi voi laulun avulla välittää lapselle tunteitaan, ja aiempien assosiaatiokokemusten avulla lapsi kykenee ymmärtämään vanhemman viestin. Jo vastasyntyneellä vauvalla on ääni- ja musiikkimuistoja sikiöaikaisista ajoista. Vauva nauttii musiikin kuuntelemisesta, ja hän on kiinnostunut oppimaan uusien äänien tuottamista. Musiikki näyttäytyy merkittävänä osana vauvan ja äidin välistä vuorovaikutusta. (Huotilainen 2009, 128.)

5.2 Muskarimenetelmän käyttö

Tanskanen (2015, 105) kirjoittaa, että työntekijät sosiaali- ja terveysalalla ohjaavat asiakkaita sopiviin toiminnallisiin ryhmiin. Ryhmätoimintaan osallistumisen kynnys voi olla korkea, mutta toisaalta ryhmätoiminta saattaa myös madaltaa asiakkaan kynnystä osallistumiseen. Asiakkaille on tarjolla kaikille avoimia matalan kynnyksen toiminnallisia ryhmiä, esimerkiksi järjestöissä ja asukastaloissa. Toimiminen muiden kanssa yhdessä asioita tehden voi olla pelkän keskustelun sijaan helpompaa. Tanskasen (2015, 106–107) mukaan Liikanen ja Kaisla (2007, 7) kirjoittavat toiminnallisten ryhmien voivan olla terapeuttisia, kasvatuksellisia tai harrastus pohjaisia. Toiminnallisten ryhmien sisältönä voi olla muun muassa käsityöt, taide, liikunta, musiikki, pelit tai muut yhteistyötä sisältävä toiminta. Ryhmän toiminnan tulee olla aina tavoitteellista. Pyrkimyksenä ryhmien käytöllä sosiaalityössä on yksilön voimaannuttaminen ja toimintakyvyn tukeminen. Lisäksi ryhmään osallistuville merkityksellistä ovat osallisuuden kokemukset,

voimavarojen tukeminen ja toimintakyvyn vahvistaminen. Ryhmään kuulumisen kuuluu näin välineenä sosiaalityölle, ja asiakkaiden piilossa olleet ja käyttämättömät voimavarat vahvistuvat, mikä kantaa arjessa eteenpäin. Halmeen, Kekkonen ja Perälän (2012, 57) mukaan Viitala, Kekkonen ja Paavola (2008) kirjoittavat, että vertaistuellalla voidaan nähdä peruspalveluissa entistä suurempi merkitys vanhemmuuden vahvistamisessa. Ryhmätoiminta tarjoaa mahdollisuuksia vertaistuen lisäksi sosiaalisten suhteiden rakentamiseen ja osallisuuteen niin lapsille, nuorille kuin vanhemmillekin. Ryhmätoiminnan yhteydessä osallistujaa voidaan ohjata tarvittaessa muihin palveluihin sekä tarjota ammatillista tukea.

Junnilainen ja Sauria (2022) kertovat muskarimenetelmästä Kokkolan Ensi- ja turvakodissa. Muskariin osallistuvat lidan (laitoskuntoutus) ja Liinan (avokuntoutus) asiakasperheet. Ohjaajina muskarissa toimivat varhaiseen vuorovaikutukseen kouluttautuneet Pidä kiinni® -hoitojärjestelmän työntekijät. Vertaistuen kokemukset lapselle ja aikuiselle mahdollistuvat ryhmätoiminnan kautta. Muskarin tavoitteena on tukea ja edistää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja tuoda lapsi näkyväksi. Lapsen ja vanhemman välinen yhteys, turvallinen kohtaaminen, katsekontakti ja jaettu ilo mahdollistuvat ja vahvistuvat hoivaleikkien ja musiikin avulla. Muskarissa vanhempi voi pysähtyä yhdessä ohjaajan kanssa ihmettelemään ja miettimään lapsen mieltä ja lasta; lapsi on ainutlaatuinen yksilö, erillinen vanhemmasta, jolloin mentalisaatiokyky ilmenee. Mattila (2018, 158) kuvaa mentalisaatiokyvyn tarkoittavan pyrkimystä tiedostaa omia mielentiloja kuten ajatuksia, tunteita, uskomuksia, toiveita ja tarpeita. Se on toisen ihmisen yksilölliseen kokemukseen eläytymistä, sen kuvittelua ja pohtimista, uteliasta asennetta, tunteiden arvostamista ja avoimuutta uutta ja erilaista kohtaan. Lisäksi Mattilan (2018, 159) mukaan Mattila ja Rantala (2019) ovat esittäneet, että mentalisaatiokyky ja mentalisaation harjoittaminen voidaan nähdä vanhemmuuden ja vuorovaikutuksen keskiössä. Kiinnittämällä huomiota mentalisaatioon, myönteisten psykososiaalisten muutosten, kuten henkisen jaksamisen, ihmissuhteiden lujittumisen ja vuorovaikutuksen uusien keinojen saavuttaminen mahdollistuu.

Junnilainen ja Sauria (2022) jatkavat, että muskarissa lapset ja perheet huomioidaan yksilöllisesti ja tuttujen laulujen avulla toiminta on ennakoitavaa. Muskaritoiminnassa otetaan huomioon, että valitut laulut ja leikit sopivat sekä lasten kehitys- ja ikätasoon, että vanhempien vuorovaikutuskykyyn. Muskaritoiminnassa otetaan huomioon, että lapsi saa vanhemman hoivan kautta mahdollisuuden rauhoittua ja kokea olonsa turvalliseksi ja lapsi saa kokea tulevansa näkyväksi vanhemman silmissä ja saa yhteyden vanhempaan. Lisäksi muskarissa

huomioidaan pienet ikätasoon sopivat haasteet, jolloin lapsi saa kokemuksia hallinnasta ja taitavuudesta ja jäsenyyttä tunteiden säätelyyn ja turvallisuuden tunteen tueksi. Vanhemmat saavat muskarissa tietoa varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ja sen vaikutuksista lapsen minäkuvaan ja kiintymyssuhteeseen ja lapseen myös tulevaisuudessa. Vanhemmille mallinetaan tarvittaessa kontaktin ottamista lapseen laulujen ja leikkien avulla. Muskarissa työkentelyote vahvistaa perheen voimavaroja.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Opinnäytetyön prosessi

Opinnäytetyömme prosessi lähti liikkeelle helmikuussa 2021 etsiessämme yhteistä kiinnostavaa opinnäytetyön aihetta. Löysimme yhteisen kiinnostuksen kohteen ensikotien toiminnasta ja päädyimme ottamaan yhteyttä Kokkolan ensikotiin ehdottaaksemme yhteistyötä. Maaliskuussa 2021 pidimme yhteistyöpalaverin Ensikoti lidan yhteyshenkilöiden kanssa. Palaverin tuloksena sovimme yhteisymmärryksessä opinnäytetyön toteuttamisesta muskaritoimintaan liittyen.

Opinnäytetyön aiheen rajasimme koskemaan varhaista vuorovaikutusta ja vanhempien kokemusta muskaritoiminnasta. Teimme aiheesta tutkimussuunnitelman ja tarkensimme tutkimussuunnitelmaa yhteistyötahomme ehdotusten pohjalta. Saatuamme tutkimusluvan aloimme otamaan selvää ja keräämään tarvittavaa teoretietoa varhaisesta vuorovaikutuksesta. Varhaiseen vuorovaikutukseen liittyvää lähdemateriaalia oli saatavilla runsaasti, joten päädyimme valitsemaan mahdollisimman uusia lähteitä.

Teorian valmistuttua valitsimme aineistokeruumenetelmäksi kyselyn. Kysely valikoitui menetelmäksi, sillä kyselyn vastaajien näkökulmasta tämä oli tarkoituksenmukaisin toteutustapa. Kysely on sopiva toteutettavaksi muskariin osallistuville vanhemmille muskarihetken yhteydessä. Vallitseva COVID-19-pandemia vaikutti osaltaan menetelmän valintaan, sillä ylimääräisten kontaktien välttämiseksi kysely oli turvallinen valinta. Kysely toteutettiin Webropol -kyselyinä.

Kyselyn alkuperäinen toteutusaikataulu oli marras-joulukuussa 2021. COVID-19-pandemian vaikutuksesta ja vähäisen muskariin osallistujamäärän vuoksi, jatkoimme kyselyn vastaamisaikaa tammikuulle 2022. Kyselyyn vastaajien määrä jäi vähäiseksi ja siksi mietimme muita vaihtoehtoja saada riittävän laaja aineisto tutkimuksen onnistumisen kannalta. Päädyimme ottamaan yhteyttä muihin Ensi- ja turvakotipalveluihin, jotka järjestävät muskaritoimintaa. Jyväskylän Ensi- ja turvakotipalveluista saimme toisen yhteistyötahon opinnäytetyöllemme. Kokkolan ja Jyväskylän muskaritoimintaan osallistuvien vanhempien oli mahdollista osallistua kyselyyn helmikuun 2022 aikana. COVID-19-pandemia vaikutti myös Jyväskylän muskaritoimintaan osallistuvien vanhempien kyselyyn vastaamiseen, jolloin kyselyn vastaajamäärä jäi lopulta

suppeaksi. Kyselyyn vastasi yhdeksän vanhempaa ja näiden vastausten perusteella tutkimus voitiin kuitenkin toteuttaa onnistuneesti. Vanhempien kokemukset muskaritoiminnan vaikutuksista näyttäytyvät tuloksissa monipuolisesti.

6.2 Laadullinen tutkimus ja tutkimusaineiston keruu

Tässä tutkimuksessa käytetään kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Tarkoituksena on tutkia vanhempien omia kokemuksia muskaritoimintaan osallistumisesta ja saada näkökulmia varhaisen vuorovaikutuksen ilmenemisestä vanhemman ja lapsen välillä sekä tutkia muskaritoiminnan vaikutuksia arkeen. Lisäksi sosiaalinen toimintakyky yhtyy tutkimuskysymykseen ja laadullisen tutkimusmenetelmän avulla saadaan kokemustietoa muun muassa vanhempien osallisuuden kokemuksista.

Tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden näkökulma on laadullisen tutkimuksen keskiössä, ja sitä pyritään ymmärtämään. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden ajatukset, kokemukset, tunteet ja niiden merkitykset ovat kiinnostuksen kohteena. (Puusa & Juuti 2020, 9.) Tuomi ja Sarajärvi (2018, 98) tuovat esiin, että laadullisessa tutkimuksessa tilastolliset yleistykset eivät ole tavoitteena. Pyrkimyksenä on sen sijaan ymmärtää tiettyä toimintaa, kuvata jotain tapahtumaa tai ilmiötä tai antaa teoreettisella tavalla merkityksellinen tulkinta ilmiölle. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen kannalta on tärkeää, että tutkimukseen osallistuvat tietävät tutkitavasta ilmiöstä paljon tai heillä on kokemustietoa aiheesta.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, jotta on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161). Myös Vilkka (2021, 17) esittää, että laadullisen tutkimuksen avulla pystytään saamaan tietoa ihmisen arkeen liittyvästä sosiaalisesta todellisuudesta, kun tavoitteena on ymmärtää ihmisten tuottamia subjektiivisia ja monimuotoisia merkityksiä tai kuvata jokin ilmiö ihmisten kokemuksista.

Haastattelu on tyypillisin laadullisessa tutkimuksessa käytetty tutkimusaineiston keruutapa (Puusa 2011, 73). Tässä tutkimuksessa kysely valikoitui aineistonkeruutavaksi, sillä kyselyyn osallistuvien ja aineistonkeruun ympäristön näkökulmasta tämä oli sopivin menetelmä. Kyselyyn osallistuminen haluttiin mahdollistaa matalalla kynnyksellä ja turvallisesti COVID-19-pandemian aikana. Puusa ja Juuti (2020, 101) tähdentävät, että tutkijan tulee olla nöyrä

tutkimuksen kohteena olevia kohtaan, sillä tutkijalla ei ole ymmärrystä tutkittavan sosiaalisesta todellisuudesta, vaikka tutkija kontrolloikin tutkimuksen toteuttamista.

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa ja se on menetelmänä tehokas ja säästää aikaa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2014, 193,195). Kyselyn voi toteuttaa verkkokyselynä, ja tavoitteena kyselyssä on kysyä vakioiduilla kysymyksillä kaikilta vastaajilta samat kysymykset, samalla tavalla ja samassa järjestyksessä (Vilkkä 2021, 68). Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2014,197–200) jatkavat, että kyselylomakkeen avulla voidaan kerätä tietoa toiminnasta ja käyttäytymisestä, arvoista, tosiasioista, asenteista, mielipiteistä, käsityksistä ja uskomuksista. Kyselylomakkeeseen sisällytetään tyypillisesti taustakysymyksiä, kuten ikä ja sukupuoli. Kysymysten muotoilussa käytetään yleensä avoimia kysymyksiä, asteikkoihin perustuvia kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä. Tässä tutkimuksessa kyselylomakkeessa käytetään kaikkia kolmea kysymysmuotoa.

Tämän opinnäytetyön kysely toteutettiin Kokkolan ensikoti lidassa, avopalveluyksikkö Liinassa ja Jyväskylän avopalveluyksikkö Ainossa. Aineiston keruu toteutettiin Webropol-kyselynä. Yhteistyötahoille lähetettiin sähköpostin välityksellä tietosuojaseloste ja infokirje, sisältäen linkin kyselyyn. Kysely koostui 19 kysymyksestä, joista viisi oli avoimia kysymyksiä ja 14 oli suljettuja kysymyksiä. Kysymykset 1–4 käsittelivät taustatietoja, muun muassa sukupuolta ja minkä ikäisen lapsen/lasten kanssa osallistuu muskaritoimintaan. Kaksi kyselyn kysymyksistä koskee vanhempien kuvailua muskarihetkestä, joissa vastaajille annetaan mahdollisuus kuvata muskarissa oloa omin sanoin sekä valmiita väittämiä valitsemalla. Loput kysymykset on jaettu kahteen teema-alueeseen: Sosiaaliseen toimintakykyyn ja lapsen kasvuun ja kehitykseen. Kyselyn teema-alueet on rakennettu avoimilla kysymyksillä ja suljetuilla kysymyksillä viisiportaisella LIKERT-asteikolla. Kysely on tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 1).

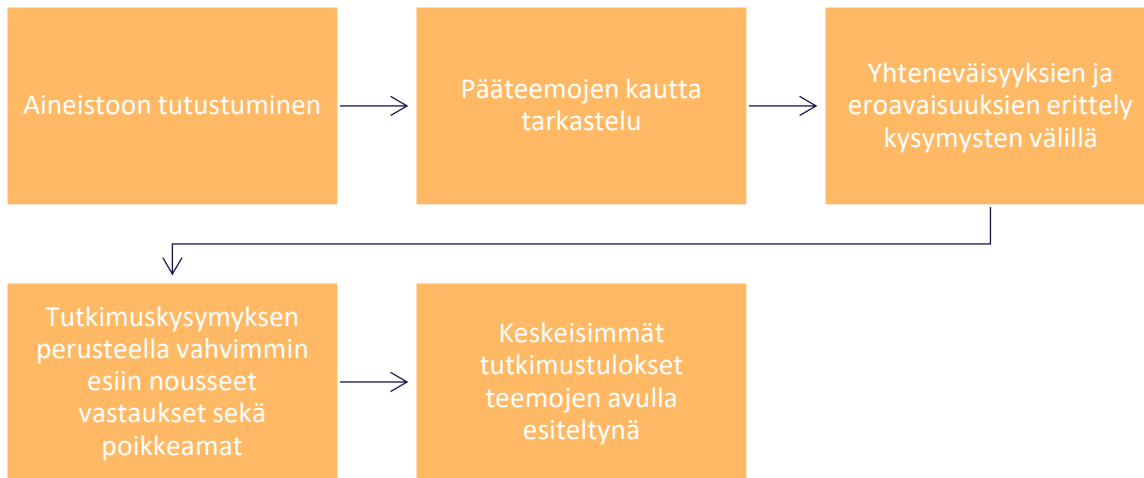
6.3 Tutkimusaineiston analysointi

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 103–105) kirjoittavat, että sisällönanalyysi kytkeytyy laadulliseen tutkimukseen analyysimenetelmänä yleensä tavalla tai toisella, mikäli sisällönanalyysillä on tarkoitus tuoda esiin kirjoitettuja, nähtyjä tai kuultuja sisältöjä. Laadullisen tutkimuksen analyysin etenemistä voidaan kuvata seuraavin vaihein: tee päätös, mikä aineistossa kiinnostaa, rajaa ja merkitse aineisto kiinnostukseksi mukaan, erittele ja kerää merkityt asiat muusta aineistosta

erilleen, teemoita, luokittele tai tyypittele aineisto ja kirjoita aineistosta yhteenveto. Tutkimuksen tarkoituksesta ja tutkimusongelmasta selviää se, mistä kyseessä olevasta tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita ja näiden tulee olla sidoksissa sen valitun kiinnostuksen kohteen kanssa. Vilkka (2021, 129) jatkaa, että tavoitteena aineiston analysoinnissa on kiteyttää isompi kokonaisuus pienempiin osiin, ja tätä kutsutaan ongelmanratkaisutavaksi.

Teemoittelussa painottuu se, mitä valituista teemoista on sanottu. Teemoittelussa on kyse eri aihepiirien mukaan suoritetusta aineiston ryhmittelystä ja pilkkomisesta. Näin mahdollistuu aineistossa esiintyvien teemojen välinen vertailu. Aineisto voidaan ryhmitellä ennen tiettyjen teemojen etsimistä esimerkiksi vastaajien taustatietojen mukaan. Aineistosta aloitetaan etsimään varsinaisia teemoja, kun alustava ryhmittely on tehty. Aineistosta on tarkoitus etsiä näkemyksiä, jotka kuvaavat tiettyä teemaa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105,107.)

Tutkimuksen analysointitavaksi valikoitui sisällönanalyysi, ja teemoittelua hyödynnettiin aineiston käsittelyssä. Tuloksia tarkasteltiin aluksi kahden pääteeman avulla, jotka olivat sosiaalinen toimintakyky ja lapsen kasvu ja kehitys. Seuraavaksi kyselyn sisältö käytiin läpi kysymys kerrallaan. Kyselyn vastauksia eriteltiin, etsien yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia kysymysten välillä ja merkittiin tiettyjä pääteemoihin liittyviä tekijöitä. Aineistosta nostettiin esiin tutkimuskysymyksen perusteella vahvimmin esiin nousseet vastaukset ja poikkeamat siten, että LIKERT-asteikoilta prosentuaaliset isoimman lukeman vastaukset eriteltiin ja otettiin tarkempaan tarkasteluun. Kyselyä analysoitaessa esiin nousi neljä teema-aluetta, joiden perusteella tuloksia lopulta tarkasteltiin. Kyselyn vastausten pohjalta laadittiin kuvio pääteemojen eli sosiaalisen toimintakyvyn ja lapsen kasvun ja kehityksen mukaan. Aineiston koko oli suppea, mutta aineiston analysoinnin avulla vanhempien kokemukset saatiin näkyväksi, ja aineistosta löydettiin merkityksiä tutkimuskysymyksen tueksi. Kuviossa 1 on esitetty tämän tutkimusaineiston analysoinninvaiheet.

Kuvio 1. Tutkimusaineiston analysointi.

6.4 Luotettavuuden ja eettisyyden arviointi

Laadullista tutkimusta voidaan tarkastella käsitteiden luotettavuus, uskottavuus ja eettisyys avulla. Uskottavuudella tarkoitetaan sitä, miten tutkimuksen kohteena olevat henkilöt sekä tutkimuksen lukijat hyväksyvät tutkimuksen tulokset aidoiksi ja luottavat siihen, että aineisto on analysoitu huolellisesti sekä kerätty asiaankuuluvasti. Luotettavuudella tarkoitetaan sitä, että tutkija pystyy perustelemaan lukijalle ammattitaitonsa, uskottavasti valitsemansa ja käyttämänsä lähestymistavat ja menetelmät toteuttaessaan tutkimusta ja ratkaistessaan tutkimusongelmaa. Luotettavuuden vaatimus koskee jokaista tutkimusvaihetta, ja tutkijan tulee kuvata tutkimuksen vaiheet mukaan lukien haasteet sellaisena kuin ne ovat toteutuneet. (Puusa & Juuti 2020, 175.) Myös Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2014, 232) tähdentävät, että laadullisen tutkimuksen luotettavuutta edistää tutkimuksen toteuttamisen vaiheiden tarkka selostus. Tässä opinnäytetyössä esitellään tutkimuksen eri vaiheet mahdollisimman laajasti ja perustellaan tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Yhteistyötaho ja asiakaslähtöisyys on otettu huomioon opinnäytetyön prosessin alusta alkaen. Lähtökohdaksi tutkimukseen on valittu aihe, joka antaa merkityksellistä kokemustietoa muskaritoiminnan ja varhaisen vuorovaikutuksen vaikutuksista. Opinnäytetyön teoria on rakentunut tutkimuskysymyksen, varhaisen vuorovaikutuksen, sosiaalisen toimintakyvyn, lapsen kasvun ja kehityksen, perhekuntoutuksen asiakkuuden ja perhekuntoutuksen menetelmien ympärille. Näin ollen

7 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselyyn vastasi yhteensä yhdeksän vanhempaa, joista viisi vastaajaa on Kokkolan muskari-toimintaan osallistuvia vanhempia ja neljä Jyväskylän muskaritoimintaan osallistuvia vanhempia. Vastaajien sukupuoli jakautui siten, että kyselyyn osallistui seitsemän naista, yksi mies ja yksi muu. Vastaajien muskaritoimintaan osallistumisaika vaihteli 0–3 kuukaudesta yli 12 kuukauteen, ja yli puolet vastaajista on osallistunut muskaritoimintaan enemmän kuin kolme kuukautta. Muskaritoimintaan osallistuvien lasten ikä vaihteli 0–3 kuukaudesta 1–3-vuotiaisiin. Eniten osallistujia oli 3–6 kuukauden ja 1–3 vuoden ikäisistä lapsista. Muskaritoimintaan on osallistuttu melko pitkäkestoisesti lapsen ollessa iältään alle kolmevuotias eli varhaisen vuorovaikutuksen ja lapsen kasvun ja kehityksen kannalta tärkeänä ajankohtana. Tutkimuksen tuloksia on esitelty teemojen muskarihetki, sosiaalinen toimintakyky, vanhemmuus ja lapsen kasvu ja kehitys mukaan.

7.1 Muskarihetki

Vanhemmat kuvasivat muskarihetken tukevan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikusta. Osa vastaajista kuvasi muskarihetkeä ihanaksi. Eräs vastaajista kuvasi muskarihetken sisältävän yhteistä kivaa tekemistä.

Muskari hetket on ihania ja ne on kehittäny minun ja lapsenivälistä suhdetta.

Tyttö tykkää muskarista ja minä nautin siitä kun näen että tyttö nauttii. Muskari on yksi tytön lempi jutuista.

Yksi kyselyn kysymyksistä kartoitti väittämien avulla vanhempien kokemuksia, jotka parhaiten kuvaavat muskarissa oloa (Kuvio 2). Jokainen vastaaja valitsi väittämistä vanhemman ja lapsen välisen mukavan jaetun hetken. Yli puolet vastaajista valitsi väittämät ”Saan silitellä ja hoidata lasta” sekä ”Olemme oppineet uusia taitoja yhdessä lapsen kanssa”. Vastausten perusteella muskarihetki näyttäytyy tilanteena, jossa vanhempi ja lapsi ovat läheisessä vuorovaikutuksessa ja jossa mahdollistuu myös yhteinen oppiminen. Lähes puolet vastaajista kuvailivat

muskarihetkeä turvalliseksi ja rentouttavaksi sekä he kokivat, että saavat keskittyä täysin lapseen.

Kuvio 2. Vanhempien kuvauksia muskarissa olosta.

Kyselyn viimeisenä kysymyksenä oli vapaaehtoinen kysymys, jolla haluttiin antaa vastaajille mahdollisuus kertoa vielä jotain vapaasti muskaritoiminnasta tai siitä, mitä muuta muskaritoiminta on vanhemmalle tai lapselle antanut. Vastaajista neljä vastasi kysymykseen.

Se on tuonu rohkeutta laulaa lapselle ääneen ja olla häpeilemättä sitä vaikka ei ihan nuotilleen aina menisikään.

Muskati toiminta on hirno hetki, se rauhoittaa ja innoittaa lasta, myös vanhempaa.

Lapsi tykkää soitella, musiikista, leikeistä ja loruista yms mitä siellä tehdään ja mitä kotonakin teemme jne.

Opettanut uusia asioita, tutustunut uusiin ihmisiin ja paljon hyvää mieltä.

7.2 Sosiaalinen toimintakyky

Kysymykset 7–15 käsittelevät sosiaalisen toimintakyvyn viitekehyyksen osa-alueita. Osa vanhemmista kuvasi musiikin ja yhteisen harrastustoiminnan vaikuttaneen lapsi-vanhempi-suhteen positiivisesti ja hyvin. Vastausten perusteella musiikki ja yhteinen harrastustoiminta on koettu myönteisenä ja vuorovaikutusta lähentävänä tekijä.

Se tuo meille yhteistä tekemistä ja hoiva ja laulu hetket on ihania. Lapsi on oppinut muskarissa laulettavia lauluja joita laulellaan kotona.

Vahvistanut kiintymyssuhdetta

Olemme läheisempiä

Yli puolet vastaajista ei osannut sanoa, onko muskaritoiminta helpottanut lapsen tarpeiden huomioimista. Kuitenkin lähes puolet olivat täysin samaa mieltä tai samaa mieltä siitä, että muskaritoiminnan avulla lapsen tarpeiden huomioiminen on helpottunut. Kuitenkaan kukaan vanhemmista ei kokenut olevansa eri mieltä tai täysin eri mieltä väitteen kanssa.

Vastaajien kokemukset muskaritoiminnan kautta saatavasta tuesta muilta vanhemmilta jakaantuivat vastausvaihtoehtojen osalta melko tasaisesti. Lähes puolet koki saavansa tukea muilta vanhemmilta. Osa vastaajista ei osannut sanoa tai oli eri mieltä väitteen kanssa. Eräs vastaajista oli täysin eri mieltä väitteen kanssa.

Kyselyn perusteella yli puolet vastaajista koki muskaritoimintaan osallistumisen antavan positiivisen kokemuksen ryhmään kuulumisesta. Loput vastaajista eivät osanneet sanoa. Vastauksen perusteella moni vanhempi koki saaneensa myönteisiä ryhmään kuulumisen kokemuksia.

Lähes puolet vastaajista koki olevansa samaa mieltä, että muskaritoiminta on antanut varmuutta sosiaalisiin tilanteisiin. Lisäksi osa vastaajista oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa, ja loput vastaajista eivät osanneet sanoa. Varmuus sosiaalisissa tilanteissa on suurimman osan vastaajien mielestä vahvistunut muskaritoiminnan avulla.

Osa vastaajista koki olleensa eri mieltä väitteestä ”Muskaritoiminnan kautta olen kiinnostunut toimimaan myös muussa harrastustoiminnassa”. Lisäksi osa vastaajista ei osannut sanoa ja eräs vastaajista oli täysin samaa mieltä väitteen kanssa. Lähes puolet vastaajista oli samaa mieltä siitä, että muskaritoiminnan kautta he ovat kiinnostuneita toimimaan myös muussa harrastustoiminnasta. Lähes kaikki vastaajista kokivat vanhempi-lapsi-suhteen vahvistuneen muskaritoiminnan avulla. Kaksi vastaajista ei osannut sanoa.

7.3 Vanhemmuus

Suurin osa vastaajista koki saavansa muskaritoiminnasta tukea vanhemmuuteen. Kukaan vastaajista ei ollut eri mieltä tai täysin eri mieltä, ja osa vastaajista ei osannut sanoa. Vastausten perusteella muskaritoimintaan osallistumisen koetaan tukevan vanhemmuutta.

Kyselyssä vanhemmille annettiin mahdollisuus kuvata muskaritoiminnan vaikutuksia vanhemmuudesta. Osa vanhemmista ei osannut sanoa, miten muskaritoiminta on vaikuttanut vanhemmuuteen, ja eräs vastaaja kertoi rohkeuden lisääntyneen. Suurin osa vastaajista koki muskaritoiminnan vaikuttaneen myönteisesti kokemukseensa vanhemmuudesta ja yhteydestä lapsen kanssa.

Siellä olen huomannut miten tärkeitä hetkiä lapsen kanssa pysähtyessä on.

Vahvistanut sitä kokemusta, että olen hyvä, läsnäoleva ja rakastava äiti lapselleni

On ollut jännittävää nähdä kuinka oma lapsi oppii uutta ja pitää hauskaa. Olen ylpeä omasta työstä.

7.4 Lapsen kasvu ja kehitys

Kyselyn kysymykset 16–18 käsittelevät lapsen kasvua ja kehitystä. Lähes kaikki vastaajista kuvasivat muskaritoiminnan laulujen, leikkien ja rutiinien näkyvän arjessa siten, että muskarissa opitut asiat näyttäytyvät myös perheen kotona arjessa. Eräs vastaaja koki, ettei muskaritoiminta näy arjessa oikein mitenkään.

Lapsen kanssa yhdessä olo hoivan ja leikin kautta

Muskari luluja, loruja laulellaan kotona ja ylipäätään laulut ja lorut on ruvennu kiinnostamaan. Kotona keinutellaan viltissä baby bornia

Lapsi leikkii myös kotona ja haluaa että äiti tai isä laulaa tai soittaa musiikkia. Lapsi myös taputtaa ja soittaa soittimia kotona.

Lähes kaikki vastaajista kokivat muskaritoiminnan auttaneen lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien muutoksien tunnistamisessa. Eräs vastaajista ei osannut sanoa ja eräs vastaajista oli

eri mieltä väittämän kanssa. Kysymyksen vastauksien perusteella muskaritoiminnan sisältö tukee tunnistamaan lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä muutoksia.

Kyselyn perusteella yli puolet vastaajista oli samaa mieltä tai täysin samaa mieltä siitä, että muskaritoiminta on tukenut kykyä vastata lapsen ilmeisiin, eleisiin ja tunnetiloihin. Loput vastaajista ei osannut sanoa. Lähes kaikki vastaajista kokivat muskaritoiminnan vaikuttaneen myönteisesti kykyyn vastata lapsen ilmeisiin, eleisiin ja tunnetiloihin.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessa käytettyjä teemoja sosiaalinen toimintakyky ja lapsen kasvu ja kehitys tarkastellaan tutkimustulosten valossa. Vaikka tutkimusta tarkastellaan kahden teeman avulla, teemat ja aiheet linkittyvät kuitenkin vahvasti toisiinsa, joten tutkimuksen tuloksissa on myös yhtymäkohtia. Tässä osiossa arvioidaan sitä, miten hyvin tutkimuskysymykseen on löydetty vastauksia, minkälaiset asiat nousivat tuloksissa erityisesti esille ja mihin asioihin olisi tutkijana voinut kiinnittää enemmän huomiota tai tehdä toisella tavalla. Lisäksi käsitellään tutkimustuloksissa esiin tulleita kehittämiskohtia. Tutkimustuloksia tarkastellaan vertaillen tässä työssä aiemmin esitettyihin tutkimuksiin.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin perhekuntoutuksen asiakkaiden kokemuksia muskaritoiminnan vaikutuksista vanhemman ja lapsen suhteeseen ja arkeen. Perhekuntoutuksen tavoitteena on vahvistaa perheen omia voimavaroja, turvata lasten kasvuolosuhteet ja tukea vanhempia kasvatuksessa. Perhekuntoutuksessa voidaan käyttää erilaisia vuorovaikutusta tukevia menetelmiä, harjoitella säännöllistä päivärytmiä ja arjen taitoja. (THL 2019.) Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olivat vanhemmat, jotka osallistuivat Ensi- ja turvakotipalveluiden muskaritoimintaan. Junnilainen ja Sauria (2022) kertovat, että muskarin tavoitteena on tukea ja edistää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja tuoda lapsi näkyväksi. Lapsen ja vanhemman välinen yhteys, turvallinen kohtaaminen, katsekontakti ja jaettu ilo mahdollistuvat ja vahvistuvat hoivaleikkien ja musiikin avulla. Toivanen ym. (2010, 175) kirjoittavat, että lapsen ensimmäiset kolme ikävuotta ovat psykofyysisen kehityksen kannalta tärkeitä, sillä ne määrittelevät lapsen tunteiden hallintaa ja ihmissuhteissa toimimista läpi elämän. Tässä tutkimuksessa esitetyn teorian valossa lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen tukeminen on hyvin tärkeää ja tutkimuksesta saatujen tulosten ja siten vanhempien arvokkaan kokemustiedon perusteella vuorovaikutusta vahvistavia menetelmiä voidaan edelleen kehittää.

Miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea?

SOSIAALINEN TOIMINTAKYKY	LAPSEN KASVU JA KEHITYS
<p>Myönteisiä vaikutuksia:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yhteisen harrastustoiminnan kautta lapsivanhempi suhde on vahvistunut - Jaetun ilon ja hoivan kokemuksia - Ryhmään kuulumisen kokemuksia → yhteisyyden ja osallisuuden kokeminen - Vanhemmuuden tukeminen → Suoriutuminen rooleista ja vuorovaikutussuhteiden tukeminen - Oma kokemus vanhemmuudesta ja yhteys lapseen - Varmuutta sosiaalisiin tilanteisiin ja kiinnostusta myös muuhun harrastustoimintaan 	<ul style="list-style-type: none"> - Muskarissa opitut asiat näkyvät myös arjessa - Uusien taitojen oppiminen yhdessä - Muskari tukee lapsen kasvuun ja kehitykseen, ilmeisiin, eleisiin ja tunnetiloihin liittyvien tekijöiden tunnistamista

Kuvio 3. Keskeisimmät tutkimustulokset pääteemojen mukaan.

Tutkimuksen tutkimuskysymystä ”Miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea” pyrittiin kyselyn avulla tarkastelemaan monipuolisesti hyödyntäen sosiaalista toimintakykyä ja lapsen kasvua ja kehitystä. Kuviossa 3 on kuvattu tämän tutkimuksen keskeisimmät tulokset pääteemojen mukaan. Tuloksista käy ilmi, että vanhempien kokemukset muskaritoiminnan vaikutuksista varhaiseen vuorovaikutukseen ovat myönteisiä. Tämä käy ilmi avoimissa kysymyksissä siten, että kaikki vastaajat ovat kertoneet hyvin myönteisesti muskaritoiminnan vaikutuksista ja muskarissa olosta. Vastauksista käy ilmi, että muskarihetki on mukava yhteinen hetki. Kyselyn suljetuissa kysymyksissä vastaajat kuvasivat muskaritoiminnan pääsääntöisesti vahvistaneen lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä ja tukeneen kykyä vastata lapsen ilmeisiin, eleisiin ja tunnetiloihin. Ainoastaan eräs vastaajista oli eri mieltä siitä, että muskaritoiminta auttaa tunnistamaan lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien muutoksia. Osa vastaajista ei osannut sanoa muskaritoiminnan vaikutuksista varhaiseen vuorovaikutukseen. Kyselyn perusteella vanhemmat kokevat muskaritoiminnan vaikuttavan arkeen ensinnäkin siten, että vanhemmat ja lapset laulavat ja leikkivät muskarissa opittuja lauluja ja leikkejä kotona. Toisaalta muskaritoiminnan vaikutukset näkyvät välillisesti vaikutuksina

vanhemmuuteen, ryhmään kuulumisena ja varmuutena sosiaalisissa tilanteissa. Lisäksi yli puolet koki muskaritoiminnan vaikuttaneen kiinnostukseen myös muissa harrastustoiminoissa.

Tutkimuksen tuloksia teemoittelemalla löytyi vahvimmin esiin nousseet löydökset, eli ne vastaukset, joista ilmenee yhteneväisimmin muskaritoiminnan vahvuudet tutkimuskysymykseen nähden. Nämä tulokset on hyvä tuoda esiin, jotta muskaritoiminnan vahvuudet vanhempien kokemuksina tiedostetaan. Muskaritoiminnan ohjaajat voivat hyödyntää saatua kokemustietoa muskaritoiminnan suunnittelussa. Vanhemmat kokivat kyselyn perusteella muskaritoiminnan vaikuttaneen myönteisimmin kykyyn tunnistaa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä muutoksia ja vahvistavan lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä. Lisäksi jokainen vanhempi kuvasi muskarissa oloa mukavaksi yhteiseksi hetkeksi lapsen kanssa. Näissä väitteissä prosentuaalisesti suurin osa vastaajista oli valinnut joko samaa mieltä tai täysin samaa mieltä vaihtoehdon suhteutettuna muihin kyselyn väitteisiin. Avoimissa kysymyksissä vanhemmat kuvailivat erityisesti musiikin ja harrastustoiminnan vaikuttaneen positiivisesti, lähentävästi ja yhteisen tekemisen kautta lapsivanhempisuhteeseen sekä vanhemmuuden roolin vahvistuneen ja rohkeuden lisääntyneen. Lisäksi vastauksista ilmeni, että muskarissa opitut laulut ja leikit näyttäytyvät usean vastaajan kotona.

Tiikkaisen ja Pynnösen (2018, 1) mukaan Helin (2008, 416–435) kirjoittaa, että sosiaalista toimintakykyä voidaan tarkastella eri näkökulmien avulla, esimerkiksi sopeutumisenä yhteiskuntaan, suoriutumisesta rooleista ja siitä millaista on sosiaalisten taitojen hallinta. Sosiaalisen toimintakyvyn voidaan ajatella koostuvan muun muassa suhteista ystäviin ja omaisiin, suhteisiin osallistumisesta ja niiden sujuvuudesta, yksinäisyydestä, yhteisyydestä, harrastuksista sekä yksilö- että ryhmätasolla ja läheisten ja omaisten mahdollisuuksista osallistua tukemiseen. Sosiaalinen toimintakyky pitää sisällään ihmissuhteet ja henkilöiden välisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen, yhteisöllisen ja kansalaiselämän (International Classification of Functioning, Disability and Health 2004, Tiikkaisen & Pynnösen mukaan 2018, 1–2). Kun vastauksia tarkastellaan sosiaalisen toimintakyvyn kautta, voidaan huomata muskaritoiminnan myönteisiä vaikutuksia etenkin harrastustoiminnan kautta, joka on vahvistanut lapsivanhempi suhdetta, jaetun ilon ja hoivan kokemuksia ja ryhmään kuulumisen kokemuksina, joka sosiaalisessa toimintakyvyssä nähdään yhteisyyden ja osallisuuden kokemisena. Lisäksi vanhemmuuden tukeminen näyttäytyy sosiaalisen toimintakyvyn kautta esimerkiksi rooleista suoriutumisena ja vuorovaikutussuhteiden tukemisena. Myös vanhempien oma kokemus vanhemmuudesta sekä

yhteys lapseen nousi esille ja vastaajat kokivat saavansa muskaritoiminnasta varmuutta sosiaalisiiin tilanteisiin ja kiinnostusta myös muuhun harrastustoimintaan. Jokainen sosiaalisen toimintakyvyn osa-alue näyttöytyi jollain tapaa kyselyn tuloksissa.

Tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että muskaritoiminnan tarjoama vertaistuki nähdään vastaajien mukaan vähäisenä. Vain muutama vastaaja valitsi toiminnan tarjoavan vertaistukea väittämistä, jotka kuvaavat muskarissa oloa. Lisäksi osa vanhemmista on kokenut, ettei ole saanut muilta vanhemmilta tukea muskaritoiminnan kautta. Näiden tulosten pohjalta voidaan ajatella, että muskaritoiminnan tarjoamaan vertaistukeen tulisi kiinnittää enemmän huomiota tai tuoda sitä osa-alueetta näkyvämmäksi. Melkein puolet vastasivat joko en osaa sanoa tai eri mieltä väittämään, jossa kartoitettiin kiinnostusta toimia myös muussa harrastustoiminnassa muskaritoiminnan kautta. Näiden tulosten pohjalta vertaistuen kokemuksiin ja niiden vahvistamiseen voisi kehittää tai kokeilla uusia toimintatapoja ja vertaistuen merkitystä voisi ottaa vielä tarkempaan tarkasteluun.

Tutkimusta ajatellen kokonaisuudessaan tutkimuskysymykseen löydettiin vastauksia ja joidenkin kyselyn kysymysten ja niihin saatujen vastausten perusteella löytyi kehittämiskohtia esimerkiksi kysymysten muotoilussa ja tarkoituksissa. Lapsen tarpeiden huomioinnin helpottumista muskaritoiminnan avulla kysyttäessä yli puolet vastaajista vastasivat en osaa sanoa. Tutkijat arvioivat kysymyksen muotoilun olleen mahdollisesti liian vaikea. Kysymystä muotoiltaessa olisi voinut selittää auki, mitä lapsen tarpeilla tarkoitetaan, siten kysymykseen vastaaminen olisi voinut tuottaa mahdollisesti monipuolisempia vastauksia. Tutkijat arvioivat myös sitä, miten väite ”muskaritoiminnan kautta olen kiinnostunut toimimaan myös muussa harrastustoiminnassa” vastaa tutkimuskysymykseen ja olisiko väitettä pitänyt rajata koskemaan lapsen ja vanhemman välistä muuta harrastustoimintaa. Tutkimuksen kyselyn toteuttamiseen vaikutti COVID-19-pandemia kaikkien tutkimukseen osallistuvien osapuolten osalta esimerkiksi aikataulujen muutoksin ja toimintaan osallistumisen vaikeutumisen kautta.

Järnvallin (2018, 2) tutkimuksen tulokset osoittivat musiikkitoiminnan syventävän lapsen ja vanhemman välistä suhdetta, antavan yhteisiä elämyksiä, vaikuttavan lapsen kehitykseen ja perheen jokapäiväiseen elämään. Myös tässä tutkimuksessa saadut tulokset osoittivat, että muskaritoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia kykyyn tunnistaa lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä muutoksia, vahvistaa lapsen ja vanhemman välistä yhteyttä sekä vahvistaa vanhemmuutta. Lisäksi muskarissa opitut laulut ja leikit näyttöytyvät perheen arjessa. Myös Hyvärisen

(2020, tiivistelmä) tutkimuksessa nousi esiin, että musiikilliset työtavat hyödyttävät työskentelemissä, jossa vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tukeminen on oleellista.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat tietoa muskarimenetelmän käytön hyödyistä osana perhekuntoutusta, ja tuloksista voidaan päätellä, että muskarimenetelmässä näyttäytyy monia varhaista vuorovaikutusta vahvistavia elementtejä. Muskarihetkeä kuvattiin mukavaksi yhteiseksi hetkeksi, ja siitä voi päätellä sen tukevan varhaista vuorovaikutusta, koska muskarihetkessä tapahtuu eri aistien välityksillä kontaktia lapsen ja vanhemman välillä ja asioita, jotka vaikuttavat tunteisiin. Vastauksista välittyi se, miten leikki näkyy muskaritoiminnassa ja perheen arjessa. Tämän tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen näkökulmasta on merkityksellistä, että leikki näkyy vahvasti vastaajien arjessa, sillä se on oleellista vuorovaikutuksen, oppimisen, sosiaalisten taitojen ja tunteiden ilmaisemisen kannalta. Myös hoivan kokemukset tulivat esiin tuloksissa, mikä on tärkeää vuorovaikutussuhteen kannalta. Junnilaisen ja Saurian (2022) mukaan muskarin tavoitteena on tukea ja edistää vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta ja tuoda lapsi näkyväksi. Lapsen ja vanhemman välinen yhteys, turvallinen kohtaaminen, katsekontakti ja jaettu ilo mahdollistuvat ja vahvistuvat hoivaleikkien ja musiikin avulla. Nämä muskarin tavoitteet ilmenivät selvästi myös tämän tutkimuksen tuloksista.

9 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tekeminen on opettanut, miten merkittävä varhainen vuorovaikutus ja sen tukeminen on koko myöhemmän elämän kannalta. Sosiaalinen toimintakyky ja siihen liittyvät tekijät ovat selkiintyneet tutkimuksen aikana ja se kuinka suuri vaikutus yhdelläkin sosiaalisen toimintakyvyn tekijällä voi olla toimintakykyyn tai esimerkiksi kokemuksiin osallisuudesta. Varhaisen tuen merkitys on kirkastunut entisestään ja menetelmien hyödyntämisen monipuolisuus ja vaikuttavuus. Esimerkiksi muskarimenetelmän vaikuttavuus saattaa näyttäytyä parhaimmillaan varmuutena vanhemmuudessa, vastavuoroisuutena sosiaalisissa verkostoissa, lapsen kasvua ja kehitystä tukevana arkena ja sitä kautta lapsen ja vanhemman hyvinvointina. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja siihen liittyvät palvelut korostuvat, kun arjessa on tekijöitä, jotka hankaloittavat arjen sujuvuutta, toimintakyvyn osa-alueissa on puutteita tai lapsen ja vanhemman välistä normaalia vuorovaikutuksen kehitystä uhkaa esimerkiksi päihteet tai mielenterveysongelmat. Varhaisen tuen palveluilla pystytään kohdentamaan tarpeeksi intensiivistä tukea, jolloin pystytään vastaamaan riittävän hyvin lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutussuhteen myönteiseen kehittymiseen.

Sosionomin kompetenssit näkyvät tämän tutkimuksen aikana kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen, sosiaalialan eettisen osaamisen, asiakastyön osaamisen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen sekä tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen kautta. Kriittisen ja osallistavan yhteiskuntaosaamisen ja tutkimuksellisen kehittämis- ja innovaatio-osaamisen kompetenssit näyttäytyvät tutkimuksessa muskariin osallistuvien vanhempien osallisuutena ja valtaistavana vaikuttamistyönä, kun vanhemmat saivat kertoa omia kokemuksia muskaritoiminnasta ja täten muskaritoiminnan kehittämistyö on asiakaslähtöistä. Sosiaalialan eettisen osaamisen kompetenssi ja sosiaalialan palvelujärjestelmäosaamisen kompetenssi näyttäytyvät tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden edistämisenä kytkeytyen vahvasti lainsäädäntöön. Asiakastyön osaamisen kompetenssi näkyi vahvasti asiakkaan elämäntilanteen ymmärtämisenä ja tutkimusmenetelmän valinnassa. (SOAMK, [viitattu 21.2.2022].)

Tutkimuksessa onnistuttiin löytämään hyvin keskeisiä teemoja, joita teoriaosuudessa käsiteltiin varhaisen vuorovaikutuksen muodostumisesta, tukemisesta, vahvistamisesta ja varhaisen vuorovaikutuksen vaikutuksista lapsen kehitykseen ja kasvuun, perhekuntoutuksen asiakkuudesta ja sosiaalisesta toimintakyvystä. Tutkimuksen tulokset vahvistivat muskarimenetelmän vaikuttavuutta ja osoittivat, että muskarimenetelmälle asetetut tavoitteet toteutuvat

perhekuntoutuksen menetelmänä. Lisäksi vanhemmilta saatiin tietoa siitä, kuinka muskaritoimintaa voisi kehittää ja mihin toiminnan osa-alueisiin tulee kiinnittää enemmän huomiota.

Opinnäytetyöprosessiin vaikutti COVID-19-pandemia, sillä alkuperäisesti suunniteltu aikataulu ei toteutunut ja tutkimusaineiston keruu jouduttiin toteuttamaan pelkästään verkossa. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tutkijoiden oli tarkoitus järjestää kyselyn toteuttaminen muskarissa ja alustaa ja kertoa kohderyhmälle tutkimuksesta. Pandemia vaikutti myös siihen, että kyselyn vastaajien määrä jäi vähäiseksi. Kyselyn kysymysten asettelu onnistui pääsääntöisesti hyvin, sillä vastauksia oli monipuolisesti myös avoimiin kysymyksiin, ja tuloksien analysointivaiheessa tuloksista erottui ja nousi esiin selkeitä varhaisen vuorovaikutuksen ja sosiaalisen toimintakyvyn osa-alueita. Tutkimuskysymyksen asettelu oli onnistunut, sillä muskaritoiminnasta saatiin kyselyn avulla vastauksia vanhempien kokemuksista muskaritoiminnan vaikutuksista arkeen ja varhaiseen vuorovaikutukseen.

LÄHTEET

- Andersson, M. 2008. Vauvan parhaaksi: Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto Ry.
- Dindar, K., Huttunen, K. & Koivula, M. 2020. Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Edwards, J. 2014. The Role of the music therapist in promoting parent-infant attachment. [Verkkoartikkeli]. Canadian journal of music therapy 20 (1), 38–48. [Viitattu 9.2.2022]. Saatavana EBSCOhost-tietokannasta. Vaatii käyttöoikeuden.
- Ensi- ja turvakotien liitto. Ei päiväystä. Ensikodit ja vauvaperheiden auttaminen: Ensikodista tiivistä tukea vanhemmuuteen. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.7.2021]. Saatavana: https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/ensikodit_ja_vauvaperheet/#ensikodit
- Ensi- ja turvakotien liitto. Ei päiväystä. Ensikodit ja vauvaperheiden auttaminen: Ensikodista tiivistä tukea vanhemmuuteen. [Verkkosivu]. [Viitattu 27.2.2022]. Saatavana: https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/ensikodit_ja_vauvaperheet/#ensikodit
- Ensi- ja turvakotien liitto. Ei päiväystä. Ensikodit ja vauvaperheiden auttaminen: Päiväryhmistä tukea vanhemmuuteen. [Verkkosivu]. [Viitattu 22.7.2021]. Saatavana: https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/ensikodit_ja_vauvaperheet/#paivaryhmat
- Ensi- ja turvakotien liitto. Ei päiväystä. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.7.2021]. Saatavana: https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/pida-kiinni-hoitojarjestelma/#hoidon_tavoitteet
- Ensi- ja turvakotien liitto. Ei päiväystä. Pidä kiinni® -hoitojärjestelmä. Päihdeongelmallisille odottaville äideille ja vauvaperheille. [Verkkoesite]. [Viitattu 21.2.2022]. Saatavana: https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/pida_kiinni_hoitoj_rjestelm

- Halme, N., Kekkonen, M., & Perälä, M-L. 2012. Perhekeskukset Suomessa: Palvelut, yhteistoiminta ja johtaminen. Tampere: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
- Helin, S. 2008. Palvelujärjestelmä toimintakykyisyyden ja selviytymisen edistäjänä. Helsinki: Duodecim.
- Henttonen, T. & Sellergren, H. 2020. Vauvatyö: Vauvatyötä haastavissa perhetilanteissa: käsikirja. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2014. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Huotilainen, M. 2009. Musiikkikasvatus: Näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Suomen musiikkikasvatusseura FiSME r.y.
- Hyvärinen, A. 2020. Muskari osana lastensuojelun perhetyötä. [Verkkajulkaisu]. Metropolian ammattikorkeakoulu. Musiikkipedagogi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 9.2.2022]. Saatavana: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202005087945>
- Hyytinen, R. 2008. Vauvan parhaaksi: Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto Ry.
- International Classification of Functioning (ICF). 2004. Toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. WHO, Stakes, ohjeita ja luokituksia 2004:4.
- Jaskari, S. 2008. Vauvan parhaaksi: Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto Ry.
- Junnilainen, H. & Sauria, E. 8.2.2022. Kokkolan Ensi- ja turvakoti. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Sonja Ala-Fossi. [Viitattu 9.2.2022].
- Järnvall, A. 2018. ” Muskari on meidän yhteinen harrastus!” Yhteisen musiikkileikkikouluharrastuksen merkityksiä lapselle ja hänen vanhemmalleen. [Verkkajulkaisu]. Visamäki: Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosionomi (AMK). Opinnäytetyö. [Viitattu 7.2.2022]. Saatavana: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805087139>

- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Koivikko, M. & Sipari, S. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Helsinki: Vajaaliikkeisten kunto.
- Koivula, M. & Laakso, M-L. 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki
- L 17.1.1986/41. Päihdehuoltolaki.
- L 30.12.2014/1301. Sosiaalihuoltolaki
- Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus – kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- Leinonen, A. 2020. Vauvatyö: Vauvatyötä haastavissa perhetilanteissa: käsikirja. Helsinki: Ensi- ja turvakotienliitto ry.
- Liikanen, H-L. & Kaisla, S. 2007. Gerontologisen sosiaalityön pioneerit kentällä. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA.
- Linnakangas, R., Seppälä, U., Suikkanen, A. & Lehtoranta, P. 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.
- Mattila, L. & Rantala, J. 2019. Mitä ihmettä? Opi ymmärtämään lapsesi mieltä.. Gummerus.
- Mattila, L. 2018. ADHD-käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Myllylahti, R & Vauhkonen, R. 2010. Rakasta minut vahvaksi: Opas vauvan ja vanhemman varhaisesta vuorovaikutuksesta. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.
- Mäkelä, S. 2019. Vauvan kanssa vuorovaikutuksen puutarhassa: Varhaisen vuorovaikutuksen kirja vauvan äidille, isälle ja läheisille. Helsinki: BoD – Books on Demand.

- Niemitalo-Haapola, E., Haapala, S. & Ukkola, S. 2020. Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Paavola-Ruotsalainen, L & Rantalainen, K. 2020. Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Puusa, A. 2011. Menetelmäviidakon raivaajat: Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Helsinki: Johtamistaidon opisto.
- Sinkkonen, J. 2006. Pesästä lentoon: Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Helsinki: Duodecim.
- Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 26.7.2021]. Saatavana: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf
- SOSPED – säätiö. Ei päiväystä. Sosiaalinen toimintakyky. [Verkkosivu]. [Viitattu 26.7.2021]. Saatavana: <https://sosped.fi/toiminta/toimintakyky/>
- Stern, D.N. 1998. The motherhood constellation: A unified view of parent-infant psychotherapy. London: Karnac Books.
- Stormbom, A. 2008. Vauvan parhaaksi: Kuntoutuminen päihteistä odotus- ja vauva-aikana. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto Ry.
- Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutuksen verkosto (SOAMK). Ei päiväystä. Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. [Verkkosivu]. [Viitattu 21.2.2022]. Saatavana: <https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

- Suvanto, A. & Ukkola, S. 2020. Lapsen kielenkehitys: Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tanskanen, S. 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Helsinki: Edita.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 13.9.2019. Lastensuojelun käsikirja: Perhekuntoutus. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.7.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 13.9.2019. Lastensuojelun käsikirja: Perhekuntoutus. [Verkkosivu]. [Viitattu 20.2.2022]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhekuntoutus>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 26.2.2021. Varhainen vuorovaikutus (VaVu). [Verkkosivu]. [Viitattu 27.7.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/lastenneuvolakasikirja/terveystarkastusten-menetelmat/psykososiaalinen-kehitys/vavu>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 30.3.2021. Mitä toimintakyky on? [Verkkosivu]. [Viitattu 26.7.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). 7.12.2017. Käsityksiä sosiaalisesta toimintakyvystä. [Verkkosivu]. [Viitattu 26.7.2021]. Saatavana: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalinen-kuntoutus/kuntakysely/sosiaalinen-toimintakyky>
- Tiikkainen, P & Pynnönen, K. 14.2.2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. [Verkkójulkaisu]. [Viitattu 26.7.2021]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132198/18_Sosiaalisen%20toimintakyvyn%20arviointi%20ja%20mittaaminen%20vaestotutkimuksessa.pdf?sequence=2&isAllowed=y

- Tiikkainen, P. 14.2.2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksissa. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 26.2.2022]. Saatavana: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132198/18_Sosiaalisen%20toimintakyvyn%20arviointi%20ja%20mittaaminen%20vaestotutkimuksessa.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Toivanen, R., Jouhki, T., Lipponen, A., Markkanen, R., Prusila, L. & Salo, S. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä: Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kotimaa / Kirjapaja.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Viitala, R., Kekkonen, M. & Paavola, A. 2008. Perhekeskustoiminnan kehittäminen. PERHE-hankkeen loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:12. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä: Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Kysely vanhemmille muskaritoiminnasta

Liite 2. Infokirje

Kysely vanhemmille muskaritoiminnasta

 Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen lähettämiseksi.

1. Sukupuolenne *

- Nainen
- Mies
- Muu

2. Minkä yksikön/toimipisteen kautta osallistutte toimintaan? *

- Ensikoti lida
- Avopalveluyksikkö Liina
- Muu

3. Miten kauan olet osallistunut muskaritoimintaan? *

- 0-3 kk
- 3-6 kk
- 6-9 kk
- 9-12 kk
- kauemmin kuin 12 kk

4. Minkä ikäisen lapsen tai lasten kanssa osallistut muskaritoimintaan?

Voit valita useamman vaihtoehdon. Lapsen/Lasten iät *

- 0-3 kk
- 3-6 kk

- 6-9 kk
- 9-12 kk
- 1-3 v

5. Kuvaile omin sanoin sinun ja lapsesi välistä muskarihetkeä

6. Valitse seuraavista väittämistä parhaiten ne, jotka kuvaavat muskarissa oloa. *

- Saan keskittyä täysin lapseen
- Minä ja lapsi jaetaan mukava hetki yhdessä
- Saan silittelä ja hoivata lasta
- Tunnelma on turvallinen ja rentouttava
- Olemme oppineet uusia taitoja yhdessä lapsen kanssa
- Toiminta tarjoaa vertaistukea
- Muu, mitä? _____

7. Miten musiikki ja yhteinen harrastustoiminta on vaikuttanut sinun ja lapsesi väliseen suhteeseen? *

8. Lapsen tarpeiden huomiointi on helpottunut muskaritoiminnan avulla

*

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

9. Olen saanut muskaritoiminnan kautta tukea muilta vanhemmilta *

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

10. Muskaritoimintaan osallistuminen on antanut minulle positiivisen kokemuksen ryhmään kuulumisesta *

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

11. Olen saanut vanhemmuuteen tukea muskaritoiminnan kautta *

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä

Täysin eri mieltä

12. Miten muskaritoiminta on vaikuttanut kokemukseesi vanhemmuudesta?

13. Muskaritoiminta on antanut minulle varmuutta sosiaalisiin tilanteisiin (keskusteluihin yms. muiden kanssa) *

Täysin samaa mieltä

Samaa mieltä

En osaa sanoa

Eri mieltä

Täysin eri mieltä

14. Muskaritoiminnan kautta olen kiinnostunut toimimaan myös muussa harrastustoiminnassa *

Täysin samaa mieltä

Samaa mieltä

En osaa sanoa

Eri mieltä

Täysin eri mieltä

15. Koen minun ja lapseni välisen yhteyden vahvistuneen muskaritoiminnan avulla *

Täysin samaa mieltä

- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

16. Miten muskaritoiminnan laulut, leikit ja rutiinit näkyvät arjessa? *

17. Muskaritoiminta on auttanut minua tunnistamaan lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä muutoksia *

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

18. Muskaritoiminta on tukenut kykyäni vastata lapsen ilmeisiin, eleisiin ja tunnetiloihin *

- Täysin samaa mieltä
- Samaa mieltä
- En osaa sanoa
- Eri mieltä
- Täysin eri mieltä

19. Mitä muuta muskaritoiminta on sinulle ja/tai lapsellesi antanut? Mitä muuta haluat kertoa muskaritoiminnasta?

Infokirje tutkimuksemme Webropol -kyselyyn

Olemme Sonja Ala-Fossi ja Rosa Rantala ja opiskelemme sosionomeiksi Seinäjoen ammattikorkeakoulussa. Tämä Webropol -kysely on osa opinnäytetyötämme, jossa tutkimme miten vanhemmat kokevat muskaritoiminnan tukevan varhaista vuorovaikutusta ja arkea.

Tutkimuksessamme käsittelemme muskaritoiminnan vaikutuksia varhaiseen vuorovaikutukseen ja arkeen sosiaalisen toimintakyvyn viitekehyksen kautta sekä lapsen kehityksen, kasvun, ilmeiden ja eleiden kautta.

Kysely on avoinna 18.11.2021-20.2.2022 välisenä aikana osoitteessa:

Kyselyyn vastaaminen on täysin vapaaehtoista. Kyselylomakkeeseen vastataan nimettömänä, eikä vastauksista pysty indentifioimaan yksittäistä vastaajaa. Vastaamiseen kuluu aikaa noin 15 minuuttia. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käsittelee vain allekirjoittaneet. Tutkimustulokset kirjataan opinnäytetyöhön, joka valmistuu keväällä 2022. Valmis opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Toivomme, että mahdollisimman moni teistä vastaisi tähän kyselyyn, sillä jokainen vastaus on tärkeä opinnäytetyöllemme sekä mahdollisesti muskaritoiminnan kehittämiseksi.

Mikäli teille herää kysymyksiä tutkimukseen liittyen, meidät tavoittaa alla olevista sähköpostiosoitteista.

Kiitos yhteistyöstä!

Sonja Ala-Fossi, Rosa Rantala